

V2

VÄRSKE RÕHK IV / 2009 (nr 20)

Allar Lepa

Kristjan Haljak

Linda-Mari Väli

Eia Uus

Ingrid Kivitar Angela Hofbergist

Tõnis Parksepp Hasso Krullist

Intervjuu Siim Nurklikuga

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa
Toimetajad: Matis Song, Triin Ploom
Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau
Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd

LUULE: triin.ploom@va.ee

PROOSA: johanna.ross@va.ee

ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee

PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Väljaandja

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

Tartu 51014

Tel: 7 427 087

vr@va.ee

Tellimine

www.va.ee

Trükk

Ecoprint

EESTI KULTUURKAPITAL

VÄRSKE RÕHK IV / 2009 (nr 20)

ISSN 1736-2954

Tatikud olid mulle juba kaelani, siis üle pea ja
järgmisel hetkel kõrged nagu puud,
samas kui puud olid sootuks taevasse kadumas,
maapind näis aga lähenevat.
Seeneümin mu ümber kasvas.

Linda-Mari Väli

Allar Lepa

*

käisin laupäeval ossikõrtsis söömas
vaatasin telekast martsanderit
kuulasin star fmi ja
lugesin õhtulehte
pärast pikka vaimutöönädalat
sulnis rõõm

elagu multikultuurne ühiskond
niikaua kui see sulle molli ei sõida
ja kui sõidab
siis elagu natuke vähem
või koligu ära
võõrandumine pole mitte probleem
vaid lahendus
igas intlis on natuke ossi
ja vastupidi
see on aint peksmise küsimus

pärast seisin selveris ühe vanaonu kõrval
et tema riiete tammelinna nädalavahetuse
saunategemise ja lehekoristamise lõhna tunda
eelmises elus käisin minagi kartuleid võtmas
siis kui mu parimad sõbrad ei olnud veel
rohelised mehikesed sulgudes kirjaga (*online*)
järgmise elu kavatsen veeta kuul
ja roboteid karjatada

mis sest et keegi ei kutsu mind oma eeslinna majja sauna
ja ma istun jälle selles steriilselt hallis ühikatoas
30. eluaastaks on mul ka maja ja maastur
ja kui ei ole lasen ennast maha
ja kui ei ole lasen ennast maha
okei tegelt on vastupidi

riigis kus iga noor inimene kes ei ole
peaspetsialist, projektijuht, finantsanalüütik või jurist
häbeneb oma töökohta
ja kui selle lõpuks välja ütleb
tunneb silmnähtavat ebamugavust

on midagi mäda

*

eriti see tüdruk
kes oli suvevaheajal lastekodus kasvataja
(selle asemel et ameerikas raamatuid müüa –
oo püha rumalust eks)
ja rääkis et sealse palgaga ei ela tudeng ka ära

muidugi oleks tore olla
transiidiaarimees või minister
kes ei pea kellegi ees vabandama
ja kelle autos on rohkem ruutmeetreid kui mu toas

stenbocki majas iga päev avalikkuse
pasaraha all istuda on kindlapeale üllas
aga meie aja tõelised kangelased on ikkagi
inimesed kes töötavad terve elu
emajõe koolis või kaagveres või
puiatuse ja kellest lehed kunagi ei kirjuta

isegi kui ministrit ja eripedagoogi
ühendab professionaalne kretinism
ja harjumus nuudi järele haarata
mingi usk ja lootus neil siiski on
kortsude vahele keerdunud ja perversne
mida televaataja nende silmades enam ammu ei näe
ja mille olemasolu ainus tõestus on
et nad ennast maha ei lase
ja käega ei löö või jooma ei hakka
nagu enamus meist varem või hiljem teeb

isegi peaministril on raske tantsusaate kõrvale eetriaega osta
mis siis sotsiaalpornost rääkida
kas rahvale on vaja haput tõe või magusat illusiooni
ei tea isegi barbi pilvre
minust rääkimata
aga kumba ta saab
pole kuigi raske ära arvata

luule treimine on muidugi sama eskapistlik
kui tantsusaadete vaatamine
ja jamadest rääkimisel pole mingit
kausaalset seost nende lahendamisega

õige kepimees tuleb ikka seina äärest

suusamehe suvi

24 aastat pärast sündi
millest pool olen usinalt
lugenud esseesid
raamatuarvustusi
plaadiarvustusi
luuletusi ja kolumne
areenist ja ak-st

tüütab ära see kultuurivärk

ei taha enam teada
mis poetessi vaevab
ja keda poeet kirub
kas uus lavastus kõnetab tänapäeva
mida päevalehe reporter muusikast arvab
ja mida mõni muusik arvab päevalehest

nagu filoloogineiu hispaaniasse
pensionieelikud peenramaale
ja hausipeded ibizale

tahan mina dendroparki suusatama
kuni pea jahtub kogu sellest pasast
ja kepid kasvavad käte külge tiibadeks

see on mu zen ja pääsetee
füür ja feim ja bmw

miks mulle meeldivad luuleõhtud

sest iga kord kui keegi kutsub luulet lugema
meenub et
pole eriti midagi lugeda
ja nagu see oleks mingi
muusa puudutus
kirjutan nii palju kui kulub
(tavaliselt ei kulu eriti)
eelmisel sügisel näiteks
enne luuleõhtule minekut
kuhu peaesinejad tulemata jäid
käisin verd andmas ja koju tulles
kirjutasin luuletuse
pooleliolevatest tü kliinikumi hoonetest
loeksin selle tänagi teile ette
aga nagu öeldud
iga kord uued lood

luule definitsioon selles mõttes
asub luulest väljaspool
võite muidugi rääkida
kontsentreeritud kõnest
rütmist ja paatosest
luule on see kui pilk
kivineb toa seinale
silmad nagu otsiksid mustreid
aju astub kiirrongile
ja sõidab ümber maakera
inertsist sõnad omandavad
sellise kaalu et läbistavad
soomustatud terast
ükskõik
ausõna
täiesti ükskõik millest
need sõnad räägivad

kevad

iga jumala päev
teen lehe lahti
tiu tiu
see aasta tuleb kevad teisiti
mõni veel lisab tähtsalt et
klassiku sõnad

eino luts maria

kus on
helju valsi silmad

mida teha oma 25. sünnipäeva öösel

pärast seda kui tüdruk
kellega sa tahaks veeta
kõik oma aastad, aastaajad,
kuud, nädalad,
päevad, õhtud ja ööd
on teatanud, et tal on uus poiss
(ja see pole sina)
?

*

every once in a while
võtab pastaka
mingi erilise põhjusega peale selle
et pilk kinnitub kaugusse
ja raamat libiseb käest
võtab pastaka
ja kirjutad näiteks sellest
kuidas brüsselis on
kirsipuud juba ära õitsenud
aga tallinn on ikka külm ja hall
ja üritad mõelda õitelõhna
tähtverre
aga sellest ei tule midagi välja
sest tartu on veel
külm ja hall
ulmeliselt hele päiksevalgus
raagus puude vahel
ei soojenda veel tehaste seinu
kui rong nende vahelt läbi sõidab
ülemiste, lagedi, aruküla, raasiku
ütleb vali hääldi
mille peale laps kõrvalistmel
iga kord nutma hakkab
kuni uinub
must palitu valge salliga
ripub johnny b luuletuse kõrval
hiljem selgub *que c'est à controleur*
kes istub pärast ülemistet rahulikult maha
sest keegi ei tule enam peale

kõnnin koju üle toomemäe
mitte et ma sealpool elaksin
vaid *mul tuleb meelde*
üks ammu olnud lugu
millest pole mõelnud sajandeid
tol varakevadel ma läksin üle toomemäe
kus vihmas sulas aasta viimne lumi
pärast viisakalt kuulan
kuidas euroametnikust sõber räägib
et isegi kliima on meil
vaese arengumaa oma
keda eurorahadega
brüsseli kirsipuudele
lähemale veetakse

sport ja seks

kunagi vastu hommikut
zavoodist koju kõndides
sõber rääkis milline
ületamatu fenomenoloogiline probleem
on naise kehalisus
"tänapäeva maailmas"

vaatasin unise peaga ta
vormitut kirjandustudengi keha
kalevi saabastes ja hipikampsunis
ja mõtlesin kuidas meeste puhul
lahendavad sellised hädad tavaliselt
pealkirjas mainitud sõnad
ja kuidas linnud laulavad samamoodi
meie kõikide peale
ja õlu maitseb zavoodis ja pooles kuues
täpselt samamoodi
ja ülikoolis ja töötukassas saame kõik
sama malakaga vastu pead

aga naise ebakindlust
ei murra miski
vastupidi
see võtab järjest
fantastilisemaid vorme
ja sulgub maailma ainsasse
täiuslikku ringi
kuni surm meid lagundab
aamen

*

vahel ikka mõtlen
mis juhtub inimeste ajudega
kui nad vanaks jäävad
(kuivavad ära? mädanevad?
pehkivad on vist hea sõna)

teate küll
lapsed on vanuritega ühte nägu
ja elukaar lõpeb sealsamas kus algab
kõurikud varastavad liiklusmärke
vanurid kiruvad sioniste
viimane rokenroll enne surma
velloleitode ja marguslepadega
sama romantiline kui
bolševiku nahkmantel
elmari tantsuõhtul

hitler ja stalin
on rahva lemmikud
raamatupoelettidel
berliinist bakuuni
kutse tantsule
tähtedega

rusikavibutamine ja radikalism
pole poos vaid eluviis
b-kategooria juhiluba
a-kategooria meediasse
ja tagasi

kõige kõvem räuskaja
võidab kutse
taskuajaloolaste eurovisioonile

suur au oleks tuua
suurvõistlus
sinimägedesse
või kloogale

toormoos sügavkülmast

täiuslik suveõhtu
päike puude vahel
õhk ebemeid täis

loobunud üritamast
nautida siin ja praegu
kirjutan üles
ja pärast võtan nagu
toormoosi sügavkülmast

keha taandumine vaimu ees
ei ole veel põhjus
et emoks minna
igaühel hakkab sitt
kui liiga kaua tühja passida
või üksi olla
selleks ei pea
geisensibiilne kirjanik olema

aga luuletajad
on inimese sõbrad
nad näitavad ette
kuidas pole tarvis elada

kirjutamata jäänud luuletus

üks neist
suurepärastest öödest
mis sunnib haarama
pastaka järele
aga pastakas on kaugel
ja tüdruk lähedal
mõtled kas
on parem olla
hea poeet
või hea armastaja
ja jääd vaikselt
voodisse lebama

Kristjan Haljak

*

Põnevusest klirisevad
öölokaali hämarähmased aknaklaasid,
pekstes sama rütmi
kuhjuvate õllepudelite
nukralt purjus tühjusega.
Reeturlik täringuvise
varajasel hommikutunnil
erutab sulguvat päeva
tundmatuseni kiirendatud komadega,
mis kuhjuvad rõugepunasesse lillekimpu eksind
pulgakommi. Tuimalt lakkuda homne
siidpehmete jalgade unenäotuhalt.

*

Blankvärss juugendstiilis pärastlõuna
mosaiikselt kooruval tapeedil;
põgenemine helide
madalsagedusis segat orgiaisse
lahjendamata peediveini
ja kazbek paberossidega.
Tühjad ja mõnust muserdunud
toorikud külma päikese käes.

*

Adrenaliin
kõrvetab valguskiirusel
mudas pöörlevaid mõtteid.
Siplevad mooniõied
tuiskavad vastu
tuhatoose vedruvoodi põrkuvas magmas.
Jultunud ja niisked
suletud silmad
üksikerootisel reklaamplakatil.

*

Ühtimise kasutusjuhend
lineaarkirjas A.
Tajude tõlkimatus;
järjekordne veebruar,
hilisõhtused trolliliinid
vajutavad hruštšovkadele
siniselektrilise pitseri.
Himurad kassid
Kleopatra pehmeis hellituis;
ärritusest rumal perfokas
katkiste teetasside
ja jagamatute küpressidega.
Eelistan rahuldamatuse innukaid
pintslilööke
kafkalikul düstoopial.

*

Arusaamatult igavene
inkoherentne lumi.
Jääfallosed flirdivad
kibeda taevaga,
mis imeb üllatunud pilvedelt
jäadvustamata poolkaadreid.
Trükipress uneldab
ruudulisi lõhnu
pikseldatud ookeani rikutud küüntes.
Siidsukkades inglirvel libud
aeglustavad kohvipunkte
uhiuuele tiigrimustris pintsakule,
hooletult ärritades kustunud huuli
tummneurootilise revolvri
sisalikkaelaga.

*

Jõgi –

igatpidi, tagurpidi.

Kleidi rahutult looklev tõmbelukk

riimub imalhämarusest kiiva õhuga.

Võikad hõbejasõblukesed käed

kobamas fosforhelklevat videvikku

nümfide lahtirõivastet kauniduses.

Kuumkollaste laugude teeseldud ükskõiksus

kiirgab kevadulmlevaid luiki,

kes kobavad pilkavpuutumatu

katkemisest kirjuid kehi.

*

Eripalgelised ohvriannid tüütusele.
Vabatahtlikkusest jääb
alati pisut puudu.
Püünised romaani stiilis katedraali
kristalliseerunud treppidel.
Tahmuvad küüned. Küünlavalgus sätib
paberossisuitsu fiktiivselt kriipima
rumalat kunsti. Ründame
festivale ja alasti koosviibimisi
läppundporiste kummikommide
ja halva maitsega.

Kadri Johanson

*

On alles veidrus
Sa polegi rutiin
Vaid hoopis väljamüüdud oleksid
Kui teaksin, kust sind osta või kes müüb
Kuid sellest hoolimata
Valjult välja öelda oma mõttekulge ma ei julge
Ning ainult vaikselt vaatan sinu ilu.
Ja kui su sõrmeotsad otsivad mu kätt,
On meelepett mu kahtlused ja narruseni naerda võin end välja.
Mu hinge jääb sust sooja suland jääd.

*

Tuleb päev kui väljapoole
elan oma siseelu,
saladused sinu kõrva
sosistan ja lähen.
Lähen sinna, kus ei ole
suunamas mu kulgemist
ühtki käsku, ühtki keeldu,
lukke-riive vähem.

Lööb tunde kell just selles taktis,
mis parasjagu tundub hea.
Tahan – tulen, tahan – lähen,
sest mitte kõige vähematki
ma tegema ei pea.

Endast läbi näen, kui vaatan peegli sisse
ja kõik, mis paistab sealt, on täpselt nii kuis tean
see nüüdsest nõnda asetub mu olemisse,
olles täiuslikum kui ei varem eal.

Margus Räst

Sümfoonia

Ei süüdista sind selles loos,
nüüd kõigel lõpp, veel viivuks pai.
Jääb ilmaruum nii suur ja lai.
Ma tänan sind, et olla saime koos.

Nüüd mullakamar katab sinu keha,
ja vihm see kosutab mu palgeid.
Näen talvi tõusmas tuisumõllus valgeid.
Neis vastu punab lootusrikkalt eha.

Ei süüdista sind selles loos,
nüüd kõigel lõpp, veel ole pai.
Jääb elutee sul pikk ja lai.
Ma tänan sind, et olla saime koos.

Nüüd mullakamar katab minu keha,
käid kalmukünkal salamisi vahel.
Meid seob see sama, vana roostes ahel.
Ei keegi seda lahti suuda teha.

Siiski vaid silmaveest

Avatud silmil sind noolin
ja söön.
Kuid siiski sust hoolin
kuigi sind lõõn.
Silmist mul välja voolab öö.

Sina kui kahvatu ingel
närid mu seest
tükke mu hingest
südamekilde mu eest.
Ja siiski vaid silmaveest
oled, mu arm.

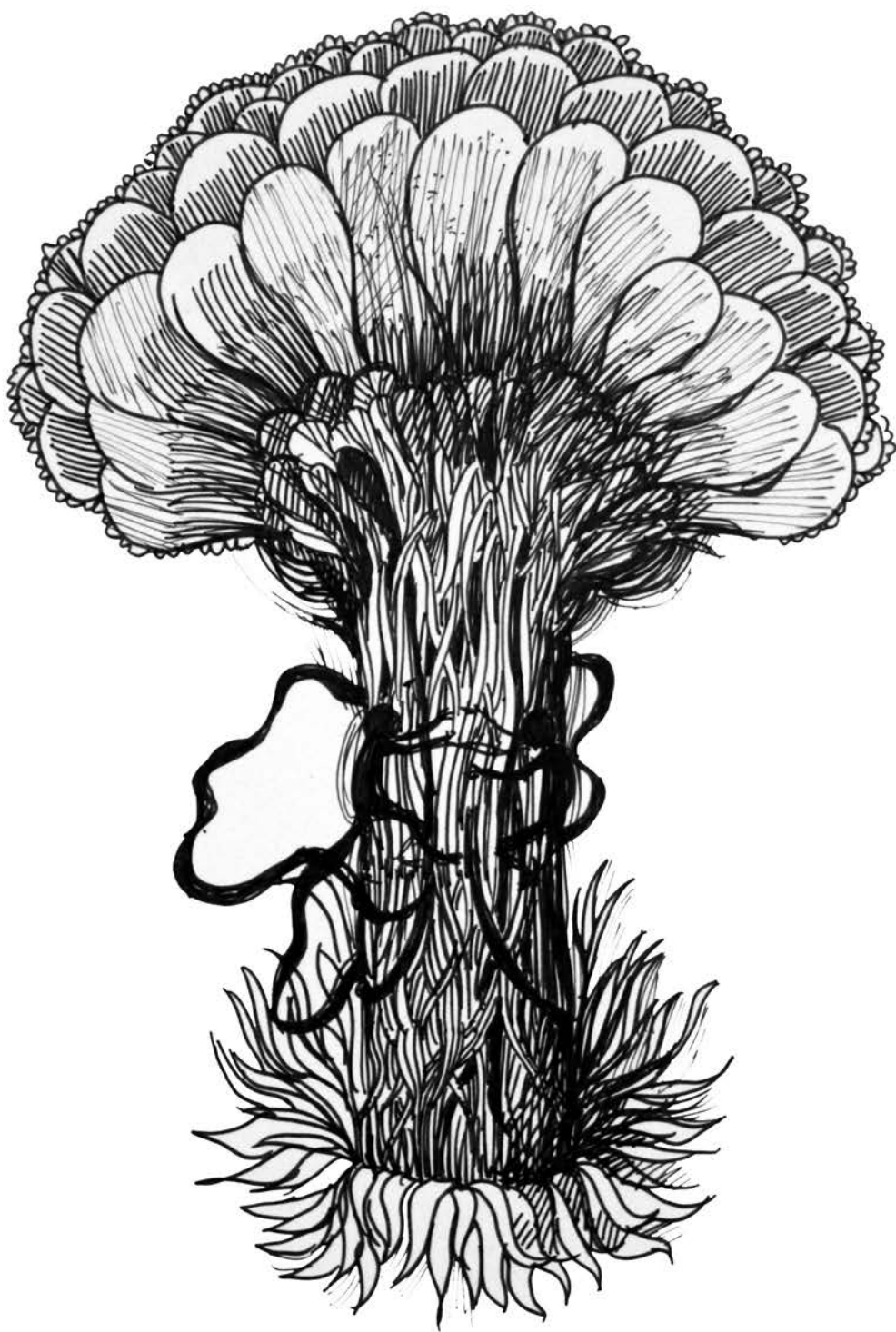
Sinust

Su ihurammust varun ihurammu,
Su soojast kehast saan ka mina sooja.
Ma tunnen nagu tunneksin sind ammu,
ehk oledki mu ainus õige looja.

Su silmist kogun enesele valgust.
Su kätte haakub kinni minu käsi.
Su südamesse laulan päevaalgust,
ja loodan ma, et hing su sees ei väsi.

Su lähedusest korjan sinu kiiri,
su lõhnu tõmban enesele ninna.
Tean küll, et ma ei suuda hoida piiri,
ja õigel ajal kaugustesse minna.

Su häält ma kuulan öiti salamahti,
et unedes sind kohtaks ikka veel.
Nüüd tihemini magan silmad lahti,
saaks rahu hing ja rahu minu meel.

Siim Kera

**luuletus teie ekstsellents thom yorke'ile
(suusabaasis on radiohead)**

täna õhtul
esineb klubis radiohead
tõmban
sahisevad kampsunid selga
vanaisa kingad jalga
tipa-tapa linna poole

see tänav on jube pikk
nagu roniks mööda seina üles
oh kuis tahaks kohale jõuda
vanapapid ei saa üle uulitsa
ulataks käe?
ah sitta neist
tuut-tuut
keegi sai vist uult lehuselt löögi
(vabandust
aga miks te valite nii vale aja
suremiseks)
pean kontserdile jõudma

seal vasakul
(üritan mitte vaadata
teesklen et ei näe
silmad jäid koju
ainult kõrvad kaasas)
vaesel mehel verd lendab

kui valke seemnepurskel
aga minu nägemisandurid
on kodus
prillide kõrval
öökapi peal

viru peatuse juures
mõned õnnetud trammi alla vajunud
kõik vaatavad mööda
ei tee välja
jube kiire on ju
kes jookseb koju
kes mäkki
mõni läheb äkki veel tööle
aga mitte mina
radiohead on klubis
jooksen punase tule alt
läbi
äkki jõuan veel
soundchecki ajaks

kõnnin uljalt edasi
tuul puhub näkku ja
vihmgi pole meeldiv kaaslane
viisteist sammu veel
mu elu parima õhtuni

erutun rahunen erutun rahunen
e r u t u n
astun ukسلävelt üle
oh milline mass
ees ootamas te-ei-kujuta-ette
millised tunnid
kuid kõik
nad on kuidagi rahutud
silmanurgast näen pikka meest
prillidega
ta hakkab midagi ütlema
ah pohhui sellest
tahan muusikat
"vabandust, kontsert jääb ära,
tekkisid komplikatsioonid"
vaatan tühjalt maha
on tunda pisarate nõrдинud lõhna
keegi klubi ees juba pajatab
sõber olevat helistanud
thom koos jonnyga auto all
teised niisama verised
(uhkelt lendas uhkelt lendas)
või rööpaid nuusutamas

vahin arusaamatult taevasse
kisan
K-K-K
KARMA POLITSEI

tequila

jumal lõi maailma
noppis siis aia
sidruni ja jõi tequilat
samal ajal meeleheitel
koduperenaisi vaadates
hiljem piilus john lennoniga
neiut kes oli koos teemantidega
taevapiiril olesklemas
aitab kah john
kaua sa oma tähesära naudid
tüdrukutehorde rabad
näe võta siin on sinu kaust
tutvu oma tulevase eluga
enne kui ma seda suurt
punast nuppu vajutan
kuskil etioopias peaks
sinuga kõik OK olema
nälgid sured ja tuled
tundmatuna tagasi
ja mina saan kõik
naised endale

skulptoril on alati savi

espresso palun

kui ma kunagi kogemata
umbes sama juhuslikult
nagu varba löömine
vastu voodit
või kohvi kallamine
sülle
saan teada
mis on lõpmatus
siis on

lõpp –
matus

teos

õhtuti on ETVs luuleminutid
kõle saal paar toolikest
kabuhirmus luuletajad
segaduses nagu pingviinid
hispaania lõunarannikul

mu ema kisab silmad punnis:
"siim, miks sind seal pole
tahan ka sind televiisorist
näha"
pärast loen internetist kommentaare:
"wiki ütleb, et chalice on muusik,
mitte toosamune" ja
"muideks, luuletajad ei tohi ropendada"

muidugi
üks ropp sõna hingele
on nagu koerasitt valgel vaibal
aga kellel oleks üdini puhas
põrandakate

sdlanodcm

ma loodan et saja aasta pärast
kasutatakse mõnda mu luuletust
mcdonaldsi reklaamis
siis kõik arvavad
ma pöörlema hauas
nagu ventilaator

ja mina mõtlen
et mis seal muud ikka teha
ühes kohas lamamine
võtab lõpuks eluisu ära
naabrid pole ka
parimate päevade tippvormis
kellegagi pole
pisar silmis memuaaritada

mis seal muud teha kui
ringi keerelda

tore kui ellu ka
põnevust jätkub

McDonald's

Margit Sirenzky

Raadio

– Mida Sa siis tahad?

– Oota, ma mõtlen korraks selle peale.

Paula paneb käed köögilauale, toetab nendele pea ja suleb silmad.

– Kavatsed seda unes näha?

– Ei, ma mõtlen. Tasa.

Kell tiksub närviliselt suviste putukate suminaga võidu.

– Ma mõtlesin nüüd välja.

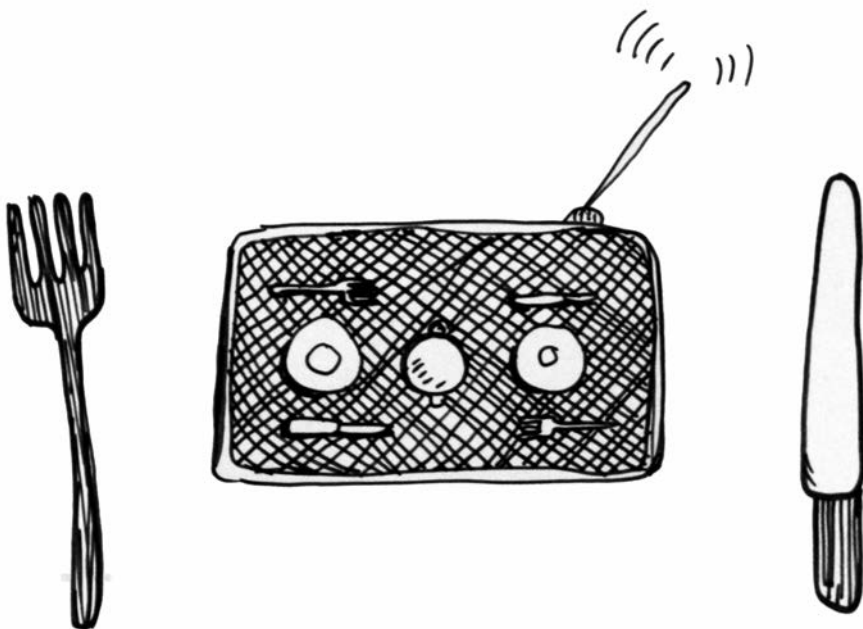
– Mida Sa siis tahad?

– Ma mõtlesin, et päris ausalt öeldes on mul ükskõik.

– Siis teeme nii, nagu mina tahan.

Ilmar võtab laualt pooliku riisipaki ja kallab sisu keevasse vette. Paula ohkab kergendatult – jälle on üks otsus ära tehtud. Ja see ei võtnud üle viie minuti aega. Isegi tiksumise rütm muutub tema jaoks kergemaks. Ta paneb makaronid kappi tagasi.

Lõunane päikesevalgus muudab uberiku köögi soojaks ja kollaseks. Ilmar askeldab gaasipliidi juures, Paula hakkab lauda katma. Hommikul suri jännes, kes oli uksekella lastes ja minema joostes nende korteri ukse taha jäetud. Riis podiseb potis ja Ilmar hakkab rahulikult salatit tegema. Tal on oma retsept, mida ta mitte kellelegi avalikuks ei tee, isegi Paulale mitte. Ega Paula pole seda kunagi küsinud ka, aga juhul kui ta küsib, siis mees vastust ei anna. Naise ülesanne on laud katta. Paula paneb taldrikud ja tassid ettevaatlikult lauale, kuid noad ja kahvlid pillab ta põrandale ja hakkab palju häälega nutma.

- Mis nüüd?
- Jänes!
- Mis jänes?
- See, kes hommikul ära suri!
- Mida?
- See, kes meile korteri ukse taha jäeti ja siis uksekella lasti ja siis minema joosti ja... Ta suri ära!
- Korja noad-kahvlid kokku ja loputa üle.

Ilmar hakkab jälle salatit tegema. Paula ei lõpeta nuttu. Ilmar paneb raadio käima, aga närvilised reklaamihääled ei summuta naise nuttu. Ilmar keerab raadio kõvemaks, Paula üürgab sellest täiel häälel üle. Mees üritab küll salatit hakkida ja täielikult sellele keskenduda, kuid see ei õnnestu. Paula nutab ja korjab nuge-kahvleid, kuid kohe, kui ta need kätte saab, pudenevad need tal uuesti käest. Nutt läheb veelgi valjemaks. Ilmar keerab heli tugevamaks. Paula vastab samaga. Käib võistlus. Kui naabrid hirmunud pole, siis on neil igatahes põnev. Ilmar vajutab raadio kinni.

– Mis on?

– Jänes!

– Mis selle jäneseга siis nii väga on?

– Ta suri hommikul ära!

– Millesse ta sul siis suri?

– Ma ei tea!

– Kallis inimene, meil ei ole siin ühtegi jänest olnud.

Paula jääb hetkega vait ja vaatab suurte silmadega Ilmarile otsa. Kaks soolast pisarat valguvad huulte peale.

– Ma ei saa lihtsalt aru, millest sa räägid.

– Aga see jänes, kes meile siia toodi. Väike armas jänkukene. Tegime veel korvi pesa, panime ta magama ja siis võttis kätte ja suri ära.

– Meil ei ole siin ühtegi jänest olnud.

– Olgu. Aga kust mul see mõte siis tuli?

– Ma ei tea.

– Võib-olla kuulsin raadiost või kuskilt.

– Võib-olla tõesti.

– Olgu.

Paula pühib pisarad ja peseb noad-kahvlid üle.

– Et jänest ei olegi kunagi olnud?

– Ei ole.

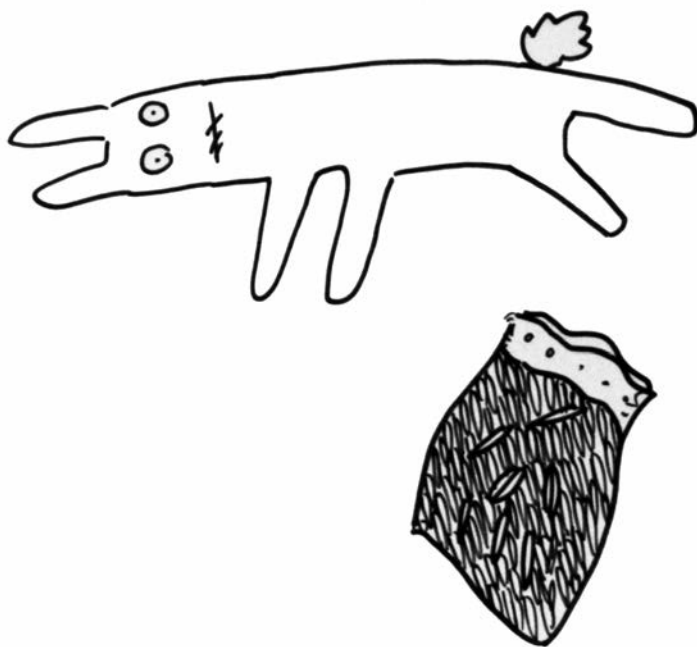
– Siis on hästi.

Riis on valmis ja nad hakkavad oma väikeses kollases sumisevas köögis lõunat sööma.

- Väga maitsev salat.
- Aitäh. Retsepti ei saa.
- Ma arvan, et riis oli parim valik.
- Aitäh.

Paula topib kiiresti kolm kahvlitait salatit suhu, toetab pea käele ja jääb rõõmsalt Ilmarit vaadates suutäit mäluma.

- Jänese-lugu oli ka päris hea.
- Aitäh.

//

Norman Kuusik

Individualist

Ühel juunikuisel öhtul, kui õhk on pigem jahe ja taevas pigem tühi, toimub pidu. Toimub tantsupidu. Kostub muusikat ja plaksutava rahva juubeldusi ning kui liikumine vahetevahel seiskub, siis ka Tätte rahulikke pajatusi maast, merest ning eestlasest. Et eestlaseks olemises on uhkust, on meelel ka tuhandel teisel, kes rõõmustavad veel rohkemgi, kui kõlama hakkab "Saaremaa valss" või mõni muu hääbunud aegade viisijupp.

Palju armastust ja ühesolemist eksponeeritakse sel juuniöhtul, ilma et see varjuks häbi või kahtluse taha. Kuid higistavate inimeste kokkuliikumise, rütmide tagumise ja suudluste etendamise varjus virgub unest ka individualist, eemalseisev ja kõhklev oma salamises olemises. Aplodeerib temagi refleksist eemal siblivale massile, nagu tervitaks võõrast sõdurit Sudeedimaa sakslane, refleksist.

Sest pigem peidetuks jätaks individualist oma häbi, tunnistades seda parema meelega ühe iseloomu vajakajäämisena. Ja pigem impulsi kui kinnisideena ta seda defineerida tahaks. Ometigi on individualisti enesereetmine paratamatus, paljastudes mõnes iroonitsuses, üldsõnalisuses või lihtsas vaikuses.

Kuna loomult saab ta olla ainult edev – end imetlev näitleja, kelle tegutsemislavaks on mööduvad inimesed, süžeeks tema ise. "Aga mina?" küsib ta akrobaatilise konstruktsioonist kerkiva laeva peale. "Aga miks mitte mina?" hüüab ta loominguliste juhtide tänuavalduste järel. Muidugi mitte sealsamas Kalevi staadionil rusikat vibutades, aga kunagi hiljem, hoolikalt sihitud märkuste näol. Siis argumenteerib ta kaledalt ja kainelt: etendatud väärtused olid kallutatud, kompositsioone rõhus liigne piltlikkus, teostust varjutas lindistatud muusika steriilsus. Trotsist saab aga eesmärk omaette, kui ilmneb, et individualisti süüdistused ei valuta ülejäänud maailma südant.

Juuniõhtu tantsus lahtub erinevus inimese ja inimese vahel ning ühtemoodi samaks saab tantsiv eestlane nii Jõgeva linnast, Tõstamaa vallast kui Mustamäe korterelamust. Üheks saavad ka Jaapanist maandunud kultuuriturist ja Tartust veel saabumata kultuuriminister. Ei talletu siit mällu korraks sõna võttev poliitik ega ohtrate tänudega väärtustatud tantsuõpetajad. Ka tähelepanusse tõstetud poisslaps – kelle lootusetut hilinemist tervitab publik järjekordse kirgliku aplausiga – naaseb rutuga masside rüppe. Temagi jääb tundmatuks kõigile peale väheste lähedaste: üheshingamises ei tunta üksikute inimeste ähkivaid hingeldusi.

Kõigele sellele vastandub individualisti enese etteaste kusagil keldris, kunagi hiljem. Tähtsusetult pisikesena massisündmuse suures varjus loeb ta nilbet luulet ja tekitab koledat müra. Jäävad jagamata lilled ning välja lausumata tunnustussõnad selle ühe hingamisel, kus ta ütleb: "Minu eesmärk pole mitte seniste normide kindlustamine, vaid nende kahjustamine!" Ja nõnda võõralt kajab see hüüe, et kohkub nii hurjutav ühiskond kui ka individualist ise. Kõhklus: teiste pahameel ei ole kunagi meelepärane ja sedavõrd mannetumaks saab individualisti etteaste, kelle väited on rumalad, laad kohmakas ning lõplik mõte suisa ohtlik. Nõnda kohtavad hukkamõistu nii kuldne kuju Tõnismäel, raha paluv kirjanik leheveerul kui ka 100 000 krooniga vastu pükse saav helilooja Laulukaarel.

Kuid kohandub individualist ja harjub ühiskondki. Kord keelatud muusikust saab 'Superstaarisaate' kohtunik ning avangardis diletandist üks tõeline tegija, oma ala absoluutne tipp. Ka rõvedusele kalduvad luuletajad näivad vananedes mahenevat, kuni viimaks ei karjuta: "Lööks maha sellised vördjad!", vaid hoopis anduvalt: "On ilus." 20. sajandi teoloogid mõtestavad lahti 19. sajandi Nietzsche.

Ja siis kunagi asub heakskiitu kostuma autoriteetideltki: parafraseeringuna Tallinna linnapea võidukõnes või sotsiaalkriitilise mõttena presidendi aastatervituses peetakse dialooge poliitiliste äärmustega. Tunnustusse peidetakse kompromiss, milles lahtuvad kõik individualistid. Jäävad ainult valitud mälestused ja tantsupeod mälestamiseks mälestusi.

Ott Kagovere

Sõnad servapidi suus

Hommikute tühjuses, kui inimesed alustasid omi päevi, omi töid ja tegemisi, mõtlesin ma tihti selle üle, kas ka mina tegutsen, kas ka mul on töö või olen ma lihtsalt päevavaras. Sest töö! ma ei käi, keegi mind kusagile ei oota ning ka mul endal ei ole mingit eesmärki, mis mind toimetama kihutaks. Siin, eneseanalüüsi küüsis, algavad metafüüsilised mõtisklused, mille parim kasvulava on jõudeolek. Kujutledes end lesivat päikese käes nagu Diogenes, alustasin nende mõtete mõtlemist ning kordasin küsimust – kes ma olen? On ka üks teine vaatepunkt, nimelt selline, et õun puu alla vedelema jäädes hakkab mädanema südamest. Kes olen siis mina – kas filosoof kui Diogenes ehk tarkuse armastaja, õilsa mõtte nimel elaja, või lihtsalt mädanev õun, palava päikese käes roiskuv keha oma mõtte hapus mahlas? Just nimelt, vedelen voodis ja mu mõtted roiskuvad. Tuba on nende lehka täis ning mina, nende koormat kannatav hing, ootan, millal kobrutavad mõtted mu lämmatavad. Ma ei ole filosoof, vaid vagel. Ma ei tegele õilsaga, vaid rooman tundetult taeva taustal, maa pinnal, ikka sama sammu korrates, ei edasi, ei tagasi, vaid paigal, *ex nihilo* seisakut pidades.

Ma ei tea, mis need mõtted on, mida nad tähendavad. Tean vaid, et nad on. On see ainus teadmine? Kindel kui päev ja öö. Küsides, mis on mu töö, ei leia muud kui mõtteid. Mu saatust ja koorem, armastust ja viha. Nende alt ei paista muud kui mina, mina olen need mõtted. Nende pikad piisad on minu käsivarte sooned ja nende segipõimunud keeriskäigud on minu elundite tukse, vere vaikne voogamine, ühesõnaga – elusolemine. Kõike seda ei suuda ma ümber lükata, sest nii see on. Kuid samas ei saa ma seda ka uskuda, sest see on ulm. Ma ei ole ju suremas! Ma ei saa seda dekadentsi omaks võtta!

See selgeks mõeldud, hakkas midagi muutuma. Mu peopesadesse kogunes õhkõrn higi nagu hommikune kaste pärast sügisööd. Pilk, tühjem kui enne, otsis midagi, ükskõik mida, ükskõik millist pidepunkti. Nagu laevaõnnetuses ellujäänud, kes merel hulpides loodab näha mõnda saareserva silmapiiril, mis kinnitaks, et on veel lootust.

Silmapiir, nii tühi nagu valge sein, avitas siis. Kui tahta nokitseda kärbsemusta valge pildiraami äärelt, peab selle kohale kummarduma, et silm seletaks, nii kõrgusin minagi, selg küürus, üle laua ning riisusin sealt paberi (tühja nagu silmapiir) ja pliiatsi (terava kui rapiir) ning asusin endale teed lõikama ses mõttekõrbes. Üks luuletus ja kaks. Ma kirjutasin nii kuis sain ega lugenud sealt midagi üle. Kui vaimutulva haigushoos oksendasin kõik ridadele, et sisemine tühjus võiks kasvada ning kasvatada midagi, mis uus. Ma kirjutasin.

Ma kirjutasin ennast tühjaks. Sama tühjaks nagu valge seina, nagu paberi. Kui soovitud tühjus oli käes, ei peatunud ma, vaid jooksin hirmu ja kodukäija eest tema rüppe tagasi. Pimedana jooksin veel sügavamale ta urgu kui varem. Oma sisemised valged seinad kraapisin ma sõnu täis, segamini kui metssea karvad, tihedalt üksteise otsa, nagu uut põrgumaja ehitades. Naerdes oma haiglast naeru, et nüüd pääsen kiusaja käest, olin jälle omadega otsas. Kala mädanes ja õuna südameasjaks sai uss. Kas surm või mitte midagi – ja ometi, need kaks ju on üks. Ei mingit võitu juhul, sest võitjaks jääb enesepetturist argpüks. Vaata endale otsa ja sa näed, et ring on jälle täis.

Istusin vaikuses ja seinal tiksus kell. Vedelesin jälle, ei küsimusi, ei soove. Pliiats ja paberid said maas vedeledes prügiks. Ma ei soovi neid. Ma ei soovi jälle petetud saada. Ei pettusele, ei elule. Kumb on kumb? Möödus nädal ning mul ei tekkinud mingit soovi pliiatsit üles korjata ja jälle tööle hakata. Mida rohkem sellele võimalusele mõtlesin, seda vastumeelsemaks see mulle sai, kuni paljas mõte kirjutamisest mus jälestust tekitas. Ei ole selle kriisi põhja kohta midagi erilist öelda, tühi nagu iga tühjus, armutu nagu iga arm.

Istusin vaikuses ja seinal tiksus kell. Lõpuks hakkasin end liigutama ning veretuna astusin tagasi ellu. Uskumatu! Küll algul nagu zombi, hiljem juba nagu päris inimene: hakkasin naerma, inimestega vestlema ja suurima üllatusena neid isegi armastama. Nagu kadunud perekonna leidsin terve maailma, mille oli lõiganud must ära koolnumõtted, ja mida rohkem hakkasin armastama maailma, seda rohkem hakkasin vihkama mõtlemist ja kirjutamist. Nendega on lõpp, elu on see, mis väärib austust!

Selline eluarmastus võttis mus aset, kuid tegelikult ei olnud see muud kui samasugune dogmatism, mis kirjutamises, ainult et rõhuasetus oli seekord teisel kaalukaasil. Ka nii ei saanud kaua elada, saabus kriis

ning päikseliste värvide tagant selgus, et hirm ei olnudki kusagile kadunud. Minu käes küll oli pintsel, kuid igas värvitoonis peegeldus hirm. Kõik kordub ja seda ei ole mõtet isegi kirjeldada. Nagu näha, ei olnud ühegi dogmatismi mõju nii võimas, olemine nii tõeline, et oleks suutnud mu sisemist tasakaalu pikemalt toita. Kuid siiski, see uus näiline kindlameelsus viis selleni, millest tegelikult tahtsin jutustada. Jutustada nii, nagu vanaema jutustab oma lapselapsele – mitte kunsti tehes, vaid rääkides elust enesest. Nii juhtus ja see oli tõeline. Seda juhtumit ei saatnud hirm.

Ühel järgmisel hommikul, kui kell seinal seisis ning mina avasin silmad, sain aru, et olen keeranud oma elus uue lehekülje. Pillates pliiatsi ning joostes elu rüppe, ei olnud ma teinud midagi uut, vaid jäänud kõigest tiirlema sellesama nõiaringi rüppe. Nüüd aga oli midagi muutunud, midagi maagilist, midagi müstilist, midagi kirjutamatut ja loominguülest. Maailm oli avatud, avatud nagu raamat, ning mina kõndisin lehtedel ja kirjutasin neile oma sammudega. Pliiatsit ei olnud vaja, sest elu ise kirjutas – kiri ja elu, need olid üheks lihaks saanud ning neid lõhestav hirm vaibunud. Ma olin maag, lindude ja loomade sõber, looduse ja inimestega üks. Verega lükkasin soonte seintel valme vohama. Sõitsin suuskadel üle jõe, tähed taevas alfabeetiliselt imetlemas inimeste tegude ületamatut naljakust. Mis siblimist meil siin ikka, kui riputada oma keha ja hing tähtede sekka. Jõgi on jäätunud kui kivi tugevaks, kui tõkat tumedaks ning on edasi veel oma variatsioonides lõputult elus ja kohisev. Mis kirjutamist neist ikka tarvis, kui nad ise oma kirja kirjeldavad, ületades värvidevaliku poolest mitmeti üle silmapiiri kasvavat vikerkaart. Nii suures spektris pole võimalik mõelda. Las elu ise kirjutab, sest me kõik oleme pliiatsid ja astume tindiseid samme maailma molberti äärel.

Ja nii ma kirjutasin – valgetele pilvedele ja sinisele taevale. Rohelise muru kirjutasin täis oma naeratusena, tühjad majaseinad oma pilguga. Ma kirjutasin ka inimeste sisse ja paljud neist pabernukkudest tundsid, kuidas neis tähtsad luuletused, kasvavad riimid ja rütmid lõövad tantsu. Mul tekkisid ka omad lemmikkohad, mis pakkusid mulle kirjutamisainet ning kehapiinda kirjutamiseks – mõned puud ja metsad, tuul ja liiv olid neist kõige loomingulisemad. Loodus oli küll lõputu, kuid veel lõputumad olid mõne inimese silmad. Neis ekseldes olin tihti kui sügavaimas ürgmetsas, mis kulges nii tuttavalt, ent ometi näis täiesti võimatu seda millegagi võrrelda või kuidagi kirjeldada. Tundus,

et sarnaselt minu omadega need silmad kirjutasid, nad kirjutasid mulle vastu, nii et kirjutatud sõnad segunesid ja keel ise tõstis oma jutu pea kohale ning pikkis tühikäikudega pragusid sõnatu seina sisse. See keel oli tundmatu nagu põlismetsatee, mille võõrad seemed lõhnavad tähtedeni välja, ning sõnu lausudes oli suus mõnus maitse. Paljast kõnест sai kõht täis ja pea oli tuuliselt tühi surnud sõnasirmikutest. Mõne inimese silmis võrsus roheline muruväli, teisel punetav stepp. Oli ka kõrgeid kaljusid, kust omanik vestluskaaslaste peale alla vaatas, "ahoi!" hõigates ja siis kadudes, sest kartis lausuda sõnu, mis võiksid ta kaljult alla tõugata. Oli ka kõrbi, inimesi, kes kuivasid oma enda keeletusest. Ning oli ka arktikat, mis tundus külm ja üksluine, kuid mõnel õhtul ulgus imeilusalt lume lendlevat laulu. Sall keerisena ümber kaela, hindas selline inimene enim tühjust, sest ainult tema oli selles leidnud elamiskõlbliku pinna ning oli sellisena ainulaadne.

Nii elades sai jälle kord ring täis ja ükskord tuba koristades komistasin ma oma varem pillatud pliiatsi otsa. Ma sain aru, et ainuüksi pliiatsi-armastus ei olnud mingi elus kiri, vaid eelproov tõeliseks eluks – selleks, mis kirjutas tõeliseid elus sõnu. Valged paberid ei olnud muud kui eskiis – turvaline harjutus, kus iga valesti läinud sõna sai uuesti maha tõmmata ja üle kirjutada. Siis ei olnud ma aga mõistnud, et kirjutades vale-sõnu, mida alati võib asendada ja maha kriipsutada, ei saanud ma kirjutada ka õigeid sõnu. Selles seisneski paradoks. Minu elu oli olnud kõigest näpuharjutus, õige sõna otsimine vale sõna kaudu. Õige sõna aga peitus mujal. Õige sõna oli seal, kus oli elu, seal, kus kõik oli päris ja kirjutatud sõna ei saanud enam maha tõmmata ega uuesti kirjutada. Seal oli koht, kus sõna muutus lihaks ja hakkas elama, kus sust endast sai sõna ja sinu sõnast sina ise. Pliiats jäi must kaugele maha ning ma ise elasin tuulte keerises elava sõnana tõelist elu kirjutamises, kirjutasin tõelisi mõtteid elades.

Eia Uus

69

Minu meelest on ühistransport geniaalne leiutis. Ma kujutan ette inimesi, kes erinevates maailma otstes erinevatel aegadel selle peale tulid. "Ohh! Aga ehitame sellised vankrid, noh nagu laibavagunid, kuhu mahub sada inimest korraga sisse nagu häid lambaid lauta või silke konservpurki!" Nad olid kas tõelised eraklikud sadistid või tõsiselt übersotsiaalsed inimesed.

Mulle meeldib muusikat kuulata, aga ühistranspordis võtan kõrvaklapid peast. Välja arvatud metroos, sest seal müriseb, midagi niikuinii ei kuule ja keegi on kõikjale pannud kleepekad iSheep, kus kõrvutiseisvatel lammastel on kõigil iPodid peas. Kiuste. Nimme. Mää. Ma olen keskmine, olen statistika. Olen norm ja normaal.

Ma ei vasta ühistranspordis telefonile, ja kui aega on, panen selle enne hääletuks ning väldin tuttavatega sõitmist. Kui olen sunnitud tuttava inimesega koos ühistranspordis olema, võtan välja raamatu ja ütlen, et pean selle täna õhtuks läbi või selgeks saama. Et ei peaks rääkima, häält tegema, olema see, kelle suunas häält tehakse. See on nii piinlik.

Inimesed, kes ühistranspordis räägivad, on ekshibitsionistid. Nad tahavad, et kõik teaksid, mis nende elus toimub või milline hääل neil on või kui humoorikad nad on või kui põnev kõnemaneeer neil on või missugust erilist slängi nad valdavad. Kõige hullemad on mobiiltelefonidega pensionärid. Ma pole kunagi kuulnud, et vanem inimene ühistranspordis normaalse häälega telefoni räägiks. "HALLOOO? MALLE?? JAA! JAA! JAA, MALLE, SEE ON MILVI. MILVI SIIN, MALLE! KUULE! MIS SA RÄÄKISID, MIS NENDE HEMORROIDIDE VASTU AITAB JA ON ODAV? MIS? AHH? MAIKUULE SIND! MALLE! MA OLEN TROLLIS! RÄÄGI KÕVEMINI!" ise samal ajal oma häält kogu aeg valjendades.

Ükskord istus trollis mu vastas noor naine, kes ulgus telefoni: "Miks ta mind ei armasta?! Miks?! Mida ma valesti tegin?! Aga ma ju armastasin

teda!! Aga ma tegin ju kõik, et teda õnnelikuks teha..." Õudusjudinad käisid terve selle aja üle keha. Kui madalale võib inimene langeda? Kas ta ootas, et keegi astub ligi ja ütleb talle, et ta on ilus isegi oma ripsmetušši täis näoga ja äranutetud, paistes, punaste silmadega? Fuh. Nii piinlik.

Välismaal on ühistransport kuidagi veelgi huvitavam kui Eestis. Keeleliselt huvitavam ja stereotüüpset temperamenti leiab. Eriti Inglismaal, kus inimesed on erilisel selgepiirilistesse stereotüüpidesse ja ühe vitsaga löödud etnilistesse gruppidesse kogunenud.

Ükskord olid teismelised, tumedanahalised, hooletult rääkivad koolivormis noored. Poiss ja tüdruk. Tüdruk muudkui rääkis poisi suunas: "Ma ei saa aru, miks sa ei võiks seda minu heaks teha. Sa ju tead, et ma teeksin sinu jaoks ükskõik mida. Kui sina mult seda küsiks, ma ütleksin küll jah. Kas on midagi, mida ma pole sinu jaoks teinud? Ise sa ütlesid, et sa armastad mind. Kui sa mind armastad, siis sa ju teed seda..." See monoloog kestis vähemalt kümme minutit, tundus, et tunni, ja terve aja üritasin ära arvata, millest ta räägib. Et vaata seda punni, mis mul pärakuavause lähedal on, või kohtu mu vanematega või kasuta kondoomi või tule muga kaasa, kui ma aborti teen. Lõpuks, lõpuks jõudis ta kuhugi välja: "Ma saan aru küll, et see on suur asi paluda, aga ma tõesti palun sind – tule minuga shoppama!" Tõesti ootasid midagi suuremat. Aga austus poisile, et ta alla ei andnud.

Draama, draama, draama. Kuidas "Kuldvillakus" küsitaksegi? "Mis on: elu mõte?"

"Kas sa ei arva, et see on juba küllalt kaua kestnud?" küsib üks tumedapäine tüdruk, võib-olla umbes 20-aastane, enda vastas istuvalt poisilt. Poiss vaatab korraks tema poole ja pöörab ebamugavalt ära. Nad tulid mõlemad just peale.

"See pole enam naljakas! Ma ju palusin vabandust!" nõuab eelmises peatuses bussi tulnud tüdruk enda vastas istuvalt poisilt. Ta põlvitab poisi ette maha, buss loksub, tal on raske põlvedel püsida. Ta toetab end ühe käega bussistmest ja teisega võtab poisi kää. Poiss vaatab teda suurte õudu täis silmadega.

Poiss on linnunäoga. Ei oskagi öelda, mis linnu. Tal on prillid ja suur kongus muhuga nina. Ilus poiss, aga jube veider oma peaaegu-ülikonna ja kohevate takuste juustega. Tüdrukul on seljas mürkroheline biitlite mantel. Mürk on inglise keeles poison, ja poisson on prantsuse keeles kala, nii et ta meenutab mulle rohelist mürkkala. Kõik muu kahvatab ta kõrval, ta mürkkalaroheline mantel on justkui ainus asi mustvalgelt hallis bussis, maailmas. Tal on kaelas stopper.

"See oli õnnetus. Sa pead mõistma, et see oli õnnetus. Ma tõesti ei tahtnud su ema tappa, see oli kogemata." Tüdruk hakkab nuuksuma. Järgmine on minu peatus, aga mis sest; tööd näeb iga päev, seda siin mitte.

"Sa pead aru saama, et ma ei teinud seda meelega. Mul ei olnud su ema vastu eriti midagi... Muidugi ma oleks eelistanud, et ta poleks sult nõudnud, et sa must eemale hoiad, ja et ta poleks mind iga kord kritiseerinud, kui ma sinu juures käisin, aga..."

"Lõpeta! Lõpeta ära!" ütleb poiss ja tõuseb püsti. "Ma ei tea, kes sa selline oled! Ma pole sind kunagi varem näinud! Jäta mind rahule! Mu emaga on kõik korras."

"Ma saan aru... Sa oled eitusfaasis. Sul on kergem mõelda, et ta on ikka veel sinuga... emme väike poisu. Silmaterat. Musirull. Tibupoeg."

"Mida sa must tahad?!"

"Ma tahan, et sa mulle andeks annad. Ma tahan, et sa mind omaks tunnistad. Ma tahan, et sa koju tuled."

"Mis koju?! Meil ei ole kodu!" Poiss vaatab bussis ringi ja ütleb võõrastele inimestele: "Ma ei tea, kes see hull on! Ma pole teda kunagi näinud!" Selle peale haarab tüdruk tal kaelast ja üritab teda suudelda. Poiss rahmab end lahti, üritab ukse poole liikuda, et järgmises peatuses väljuda.

Tüdruk võtab taskust roosa sätendava Venuse raseerija (ma oleksin arvanud, et tal on mürklilla, nagu need kristallid, millega nõukaajal lastele plastkaussidesse istevanne tehti).

"Ma lõikan endal veenid läbi, kui sa mulle kohe siin ja praegu andeks ei anna!" Poisil pole plaaniski ümber keerata, kuni üks vanamees talle

ütleb, et nii pole kena, olgu ikka mees ja tegelegu olukorraga nagu mees.
"Aga ma ei tunne teda!!"

"No aga tema ei tea ju seda! Kedagi teist ta niikuinii ei kuula." Poiss pöörab vägisi ümber, pea longus. Poiss ei välju peatuses, buss sõidab edasi. Siis näeb ta tüdruku käes relva ja tõstab naeratades pea.

"Sellega?!" Tüdrukut ilmselgelt ärritab mõnitamine, või mis iganes see on, ta tõmbab otsekohe raseerijaga üle veeni. Pool alumise korruse bussi ahhetab. Ma olen vist ainus, kes on kogu seda... asja algusest pealt näinud. Teised on veelgi normaalsemad kui mina. Panevad silmad ja kõravad kinni ja lähevad ebameeldivuse juurest ära. Teisele korrusele või välja.

Veenist ilmub nahale peenike verejutt.

"Praegu ma ainult puudutasin. Kui sa ei ütle, et sa mulle andeks annad, ma lõikan päriselt."

"Issand jumal, ütle talle siis!" ütleb vanem proua mu kõrvalt kileda paanilise häälega.

"Ma annan sulle andeks," ütleb poiss kahtlevalt.

"Ja su ema on surnud."

"Ja mu ema on surnud."

"Ja mina ei tapnud teda."

"Ja sina ei tapnud teda."

Tüdruk naeratab rahulolevalt nagu väike laps, kellele öeldi, et tal on õigus.

"Mis mu nimi on?" küsib poiss tõsise näoga.

"Jälle see mäng?"

"Mis mu nimi on?"

"Ühel hetkel sa ei mäleta, et su ema on surnud, ja järgmisel, mis su nimi

on?! Jaa, väga usutav. Vaata mingilt dokumendilt, kui sa ei mäleta."

"Kui sa mind tunnend, siis sa tead, et mul pole dokumente!" kisab kullinägu.

"Ära valeta. Kas sa petad mind kellegi teisega?! Tõbras!" tüdruk annab poisile raevuka kõrvakiilu ja tõmbub tagasi. "Vabandust, mu arm." Ta kallistab korraks poissi, silitab ta pead. "Mu vend, mu sõber, mu poeg, mu isa... Sa oled mu kõik." Ta eemaldub ja vaatab poissi kahtleva naeratusega.

Poiss ohkab väsinult, allaandnult. Ta tõstab pilgu ja vaatab tüdrukut.

"Miks sul stopper kaelas on?"

"Sest ma võtsin tabletikapslitest jõhvikaekstrakti välja ja panin selle asemele igasuguseid erinevaid pulbreid, mida ma kooli keemialaborist leidsin. Mul ei jäänud nende nimed meelde, neid oli nii palju."

"Ja stopper?"

"Ja siis ma võtsin nad sisse ja ma tahan näha, kui kaua läheb aega, kuni need kestad lagunevad, ja siis kui kaua läheb aega, kuni ma suren. Praegu on mul juba väga valus. Põletab seest, tead. See tähendab, et nüüd on juba liiga hilja kiirabi kutsuda. Laibale pole ju mõtet maoloputust teha." Tüdruk naeratab, kuid siis tekib ta näole valugrimass ja ta tõmbub kägarasse ning kukub maha. "Kui ma oksendan, pane ringiaeg, kui mul epileptilised nähud tekivad, nagu krambid, tõmblemine ja vaht suust, pane ringiaeg. Kui süda või hingamine seiskub, pane ringiaeg ja viimase seiskumisega pane kinni. Kindlasti jäta meelde, kumb enne lõpetas – süda või kopsud!"

Mul kästakse buss peatada.

Aga meie, Londoni bussijuhid, oleme karastunud vägistamiste, pussitamiste ja isegi tulistamistega. Mõnele on visatud silma HIV-positiivset verd või pimestavat vedelikku, mõnele tulistatud silma BB padruneid. Kui päise päeva ajal peatust karjutakse ja laske pole kuulda, ei kavatse ma küll kesklinnas liiklusummikut korraldada. Järgmine peatus pole ju kunagi eelmisest kuigi kaugel. Ma olen Walthamstow Centrali ja Canning Towni vahet sõitnud sellest ajast, kui tööle tulin,

ning saanud tihti Kuu Parima Graafikut Järgiva Juhi preemia. Ma ei kavatse seda lihtsalt mõnele teisele Johnile ära anda paari karjuva reisija ja haige tüdruku pärast.

Ma tean, milliseid bussijuhte on olemas. Mis te arvate, mis saab kõikidest nendest ajalehtedest, mida inimesed bussis loevad? Kas tõesti keegi võtab need kaasa ja viskab peatuses prügikasti? Ei. Need jäetakse bussi. Ja lõpp-peatuses kogun ma need kokku ja niiviisi mitu korda päevas ja päeva lõpuks on mul Sun'e ja Heraldeid ja Metrosid lademetes. Ega ma õhtuti palju muud ei teegi. Loomi mul pole, peret ka mitte. Mul on väike kahekorruseline korter ridaelamus, kus vannitoa põrandal on sügav vaip, ent vanni ümber kardinat pole, nii et mu vannitoa sügavas vaibas elab ilmselt rohkem seeni kui kogu Inglismaal kokku... Iirimaal võib reaalselt rohkem olla. Kuigi ega ma tihti dušši enam ei kasuta. Pole enam kellelegi muljet avaldada. Enne elasin selles korteris oma emaga. Aga ta suri kümme aastat tagasi, või kakskümmend, ja minul pole aega väiksemat kohta otsida. Õhtuti loen oma suures elutoas lehte, suvel vahel maja taga kaheruutmeetrisel eraõuel. Aga kuna selle ümber on palju kaheruutmeetrisi eraõuesid, siis ega see väga eraldatud pole. Ja haiseb tihti kogu majatagune ala, mitte ainult õu. Loen siis lehti ja vahel lõikan huvitavaid artikleid välja. See on mul vana hobi.

Alguses, kui bussijuhiks hakkasin, kogusin ajalehti. Ei teadnudki, kas paigutada need kuupäevade või väljaannete kaupa hunnikutesse. Lõpuks käskis ema mul need ära visata. Kui juba terve ühte voodit mahutav tuba neid täis oli. Ta arvas, et kopitavad ja tuleohtlik kah veel. Ma ütlesin, et ma loen neid veel, ta ütles, et võta välja need leheküljed, mida sa loed ja ülejäänud viska ära. Siis läks paar puhkust vanade ajalehtede läbivaatamisele.

Paljud meist töötavad rohkem kui vaja. Mõned, sest pole nagu muud teha, teised, sest on vaja raha, kolmandad, et perest rahu saada, neljandad, et olla inimeste seas ja tunda, et nad on elus ja osa ühisest maailmast ja neid on siia vaja. Ma pole üks neist. Mulle lihtsalt meeldib mu töö. Ja tasuta ajalehed iga päev. Ma tean maailmast palju. Ma ei usu, et paljud loevad nii palju lehti kui ma.

Üks 75-aastane bussijuht maksis teismelistele poistele iga kord mõne naela, et nad tuleksid temaga koju ning paneksid tema pärausse erinevaid objekte, nagu kurke ja seksmänguasju. Ta ütles, et ta nägi 40 aastat tagasi üht

pornovideot, läks poodi, ostis juurvilju ja sellest ajast nii ongi olnud. Ta ütles, et poisid tulid ta juurde, kui neil raha oli vaja. Üks neist oli 14, kui see esimest korda juhtus. Bussijuht ütles, et ta maksab ka narkomaanidele, kellel on uue doosi jaoks raha vaja. Üks teine idioot leidis oma bussist iPodi, mis kuulus tuntud jalgpalluri vennale, kus olid sees kuulsa venna ja selle naise alasti pildid. Ta püüdis siis raha välja pressida, aga andis meeskonna sekretärile oma nime ja telefoninumbri ning ta vahistati ja pandi aastaks kinni. Tüübil on 3 last.

Kuna me ei tohi tööle mobiili kaasa võtta, jättis üks tüüp bussi seisma, laenas reisijalt telefoni ja rääkis rahus 5 minutit. Sõitjad ootasid. Bussis oli kaamera ja ta lasti lahti. See reegel on sellepärast, et enne üks juht sõitis sõnumit kirjutades hunnikusse ja 50 inimest sai viga ning firmale oli kahju mitu miljonit naela. Üldse ei tohi elektroonilisi seadmeid tööle kaasa võtta, kõrvaklappegi kõrvas hoida. Esimesel eksimisel 10 päeva kohustuslikku palgata puhkust, teisel korral lahtilaskmine.

Üks bussijuht keeldus inimesi hommikul peale võtmast, kuigi oli selleks kohustatud. Lõpuks üks sõitja seisis bussi ette, et see nad sisse laseks. Selle asemel, et 3 inimest peale lasta, buss ei olnud niikuinii täis, hakkas ta bussiga puksima ees seisvat meest, lihtsalt sõitis talle mitu korda kergelt otsa! Selle asemel, et 3 inimest peale võtta, raiskas ta 20 minutit ühe koha peal sõimates ja rammides. Inimestel bussis polnud vast ka väga tore... Üks bussijuht üritas sms-i teel võita 17 tuhat naela. Ta saatis oma töötelefonilt 38 000 sõnumit, miks läksid firmale maksma 16 tuhat naela. Ta ei võitnud. Ta on töötu. Üks mõtles, et oleks naljakas teeselda, et ta on pime. Ta pani mustad prillid ette ja kätte valge kepi, mängis pimedat, istus bussijuhikohale ja ta lasti lahti. Üks saatis 14-aastastele tüdrukutele, kes hommikuti tema bussis sõitsid, 300 sekssõnumit. Ta saatis neile pornopilte telefonile ja proovis neid bussis puudutada. Üks bussijuht hoidis esiklaasi juures koraani ning surus inimestele kätte lendlehti, mis soovitasid Islamit valida, Ameerika vastu võidelda, kinnitades, et iga moslem peaks olema terrorist ja nii edasi.

Öeldakse, et Londoni bussides käivad Jumala sõjad. Kordamööda rendivad kristlased ja ateistid bussi välispindu, kus ühed reklaamivad, et rumal on see, kes ei usu, või midagi sellist ja teised, et Jumalat pole ilmselt olemas, nii et lõpeta muretsemine ja ela. Ning mõned bussijuhid on töölt lahkunud sellepärast. Näiteks kristlased, kes pidid ateistlike

reklaamidega busse juhtima. Ja mõned said tööpostil sõitjate käest sõimata või peksta bussil olevate reklaamide pärast. Mul läks ristisõdades selles suhtes hästi, et sain kristliku bussi ja mul oli ükskõik ja keegi kallale ei tulnud.

Ja kuradi streigid. Streigipäeval sa tööle minna ei saa, muidu on kolleegidega elu lõpuni perses. Koju jääda ka ei saa. Tüübid vahivad. Eelmine kord olevat meid olnud 14 000. Mõttetu. Immigrante on nii palju, kes saia eest seda tööd teeks ja pidevalt palga pärast ei streigiks.

Sõitjate vastu peab kena olema. Kui ei ole, mõtlevad nad välja täiesti suvalise loo ja saadavad selle lehtedesse. Vahel on pärast leitud tõestust, et see polnud tõsi, aga mitte alati. Igasuguste asjade pärast on siin mehed töid kaotanud (need uued kampaaniad, mis kutsuvad naisi bussijuhtideks... ärge tehke nalja!).

Ühe kohta kirjutati, et ta sundis inimesi bussist välja minema, et palvetada. Teise kohta, et ta röövis ühe väikese tüdruku. Paljude kohta, et nad on ilmaasjata lapsi ja täiskasvanuid välja visanud. Või öeldakse, et bussijuht läks ilma põhjuseta kallale. Kas minnakse ise kallale ja pärast joostakse lõhkise mokaga politseisse või lastakse kellelgi muul lüüa ja joostakse siis võimudele kaebama. Ja üldse minnakse palju bussijuhtidele kallale. Üks naine ütles bussile astudes, et ta on tund aega hübriidi oodanud, ja bussijuht ütles, et tal on väga kahju, sest me ise ei saa valida, mis busse me juhime ja talle pole hübriidi antud. Naine hammustas teda siis. Läbi jaki, kampsuni ja paksu särgi, jättes suure paistetuse ja sinika, ning jooksis minema. Napakaid inimesi on ikka maailmas. Või süüdistatakse lasteporno levitamises või muus. Aga mõned on päriselt lambikastipurjus bussi juhtides. Ja mõned mängivad videomänge. Aga kui vähemalt igas kolmandas bussis on kaamerad, siis miks riskida?

Kõiki neid asju tean ma ajalehtedest, sest ega ma mingi eriline seltskonna tagaajaja pole. Ei tunne igasuguseid kompanii klatšimoore. Klatšiätte?

Üks tüüp oli 18 aastat samas bussifirmas töötanud, kui keegi teda filmis oma mobiiltelefoniga, jalg armatuurlaual ja kahe käega videomängu mängimas. Sõitmise ajal. Ja siis sind lastakse lahti. Aga see on ainus töö, mida sa oled elus teinud ja mis sa siis teed – noh, mis sa siis teed? Bussijuhiks sind mujale enam ei võeta, otsid uue ameti? Või 61-aastane tüüp, elu aeg bussijuhina töötanud, purupurjus ja istme all poolik pudel

rummi. Tal oli 12 korda lubatust rohkem alkoholi veres, ma ei tea, kuidas ta oma nimegi teadis. Mitte ainult ei kaota ta oma tööd, aga ka juhiloa.

Üks bussijuht sõimas 10-aastast poissi homoks, viskas ta bussist välja, ajas teised lapsed talle peksa andma ja siis ühines nendega. Üks 64-aastane juht viskas kaks teismelist suudlevat tüdrukut välja. Mulle ka ei meeldi sellised asjad, aga maailm muutub, no mis sa teed. Sõimas neid rõvedikeks, mida ma ei teeks. Suurem probleem on selles, et 14-aastased jäeti suvalisse kohta maha. Mõni on välja visanud ka 5-aastase lapse või 10-aastase. Suvalises kohas, üksi. Üks bussijuhi poolt suvalisse kohta maha pandud 11-aastane tüdruk läks võõraste inimeste autosse, kes pakkusid talle küüti. Vedas, et nad perverdid polnud. Probleem oli selles, et tüdruk oli oma mobiili aknast välja kukutanud ja tahtis sellele järele minna.

Igasuguste selliste lugudega rikutakse maine ära. Kui oled ise midagi valesti teinud, siis kahju küll, siis on perses kah, aga kui sust kirjutatakse kõikides lehtedes, võib-olla kõikides lehtedes üle maa või maailma, mingit asja, mida sa pole päriselt teinud, ainult sellepärast, et sa ei naeratanud kliendile või ei vastanud ta küsimusele, siis on ikka jama küll...

Varsti kisab keegi, et buss on täis oksendatud. Siis karjutakse ta klaasi taga, et inimene on surnud. Järgmises peatuses üritab keegi ust lahti hoida. Seisab ukse vahel, nii et buss ei saa edasi liikuda. Kui ta liiguks, püsiks ta graafikus ja teda märgataks täpseimate juhtide nimekirjas, mis oleks pluss. Aga kui ta liigub, kaotab ta ka punkte klienditeeninduses.

►► Veider, et kogu see lugu juhtus mu selja taga. Et keegi tappis ennast mu selja taga ära. Suvaliste ainetega. Ma mitte ainult ei pidanud töö juures aru andma, vaid lehtedeski öeldi, et bussijuht ei avanud ukse... Mind eemaldati töölt kümneks päevaks ning nagu see poleks kõige hullem, pidin ma seetõttu sellest kirjutavad lehed ise ostma. Ma ei saa Londoni parima bussijuhi tiitlit ka sel aastal. Noh, Nelio! Sinu võimalus! No tee 2 aastat järjest! Tee 2 last ka järjest, saad järgmisel aastal jälle auhinda mitte vastu võtma minna, öelda, et naine sünnitab parajasti. *Fucking working class hero, fucking Nelio Rebelo-Gonclaves*. Mis nimi see üldsegi selline on?! A pats kihla, et keegi pole end sinu selja taga ära tapnud, oo töölisrahva kangeline.

Linda-Mari Väli

Rännak iseendaga iseenda radadel

Ajapikku tekivad mitmesugused küsimused. Näiteks: kas olla pigem seen või inimene? Mõlemal on arvatavalt omad eelised, kuid tegelikkuses me ju ei tea, kas seenedki inimesele nii rängaks koormaks olevast eksistentsiaalsest ebakindlusest puutumata on jäänud. Võime ju ette kujutada, et seen tajub läbi oma olemise vaid aineosakeste igavikulist ringlemist, looduse rahu ja metsavaikust, ent kes võiks kinnitada taolise näivuse tõepära? Eks ikka vaid seen ise, meie saame rääkida kõigest omaenese subjektiivsest tajumisest.

Ma arvan, sellest tavapärasest arutluskäigust saidki alguse mu esimesed kõnelused seentega. Peab tunnistama, alguses polnud neil just märkimisväärset edu. Selle põhjust ei tule ilmselt otsida mitte seente usaldamatusest inimeste suhtes – mida neil ikka kaotada? –, vaid teatavast ükskõiksusest ja huvi puudumisest. Eks olin minagi ju varem sadadest seenekübaratest enesekeskse hoolimatusega mööda tuisanud, leides endas uudishimu kõigest neil üksikuil hetkil, mil mõni nõndanimetatud söögiseeneke silma jäi ning korv ja nuga kaasas juhtusid olema. Ent tõsiasjaks jääb, et sellist suhtlust ei saa just eriliseks dialoogiks või vastastikuseks mõttevahetuseks pidada, pigem vastupidi. Noil aegadel undasid peas hoopis mõtted selle ümber, kas olla parem- või vasakpoolne, ennastohverdav või omakasupüüdlilik, vapper või kavalalt arg ja nii edasi. Ei mäletagi, kuis see täpselt juhtus, et metsavahel jalutades ja nois mõtterägastikes ekseldes esimest korda üht seenekest vähe teise pilguga vaatama jäin ning enesele selle küsimuste küsimuse esitasin: kas olla pigem seen või inimene?

“Mis peidab end tema kübara taga?” pärisin endalt, kui silmad sel kiduravõitu lambatatikul juba pikemalt peatunud olid. “Mida tunneb ta jalga, mida ometi võiks tajuda niidistik?”

Seen loomulikult vaikus (ehkki olin salamisi lootnud, et mu näiline monoloog temas huvi võiks äratada), ent kuidagi tundus mulle, et ses

vaikimises leidis midagi tähendusrikast. Niimoodi vaikivad kaljud, kui väsinud rändur taeva poole kisendab: MIKS OMETI EI VÕINUD JUMAL TEID PISUT TASASEMAKS TALLUDA? Nõnda lööb kõlama sajandivanune tammepuu kesk taimetarga ohhetust: *on viivuke see kaduv inimelu*. Sellistes vaikimistes on teatavat ükskõiksust, kuid too ükskõiksus väljendab oma suuruses võib-olla enamatki kui – nagu öeldakse – tuhatkond sõna või lausejuppi.

"Sest kõik on ju üks *kõiksus*," arvas see minadest, kes väikestviisi kalambuuri harrastab. "Ükskõik, kas kõik on üks, või üks on kõik, või üks on kõik üks kõik – ükskõik."

"Kas kõiksus on siis vaikus?" küsisin naiivselt vastu, kuid kalambuuri filosoof oli juba teadvuse tagatunnelitesse kapanud, jättes mind selle mükoloogide poolt heaks söögipooliseks tembeldatud seenega taas kahekesi. Kusagil siristas linnuke ja lõõpis puuladvas tuulega võidu. Seene jäik kontuur eraldus hetkeks maapinnast, et siis viivukese möödudes sellega taas ühte heita. Oli selline vaikus, et hakkasin otsekui iseenast häbenema.

"Oled sa seen või inimene?" pärisin lõpuks arglikult, saamata enam isegi aru, räägin ma iseenda või kellegi teisega. "Oled sa olemas või olen olemas ainult mina?" tahtsin veel küsida, kui kellegi teravamaneeriline kõnetus korraga vahele tuiskas nagu nuga kopsu.

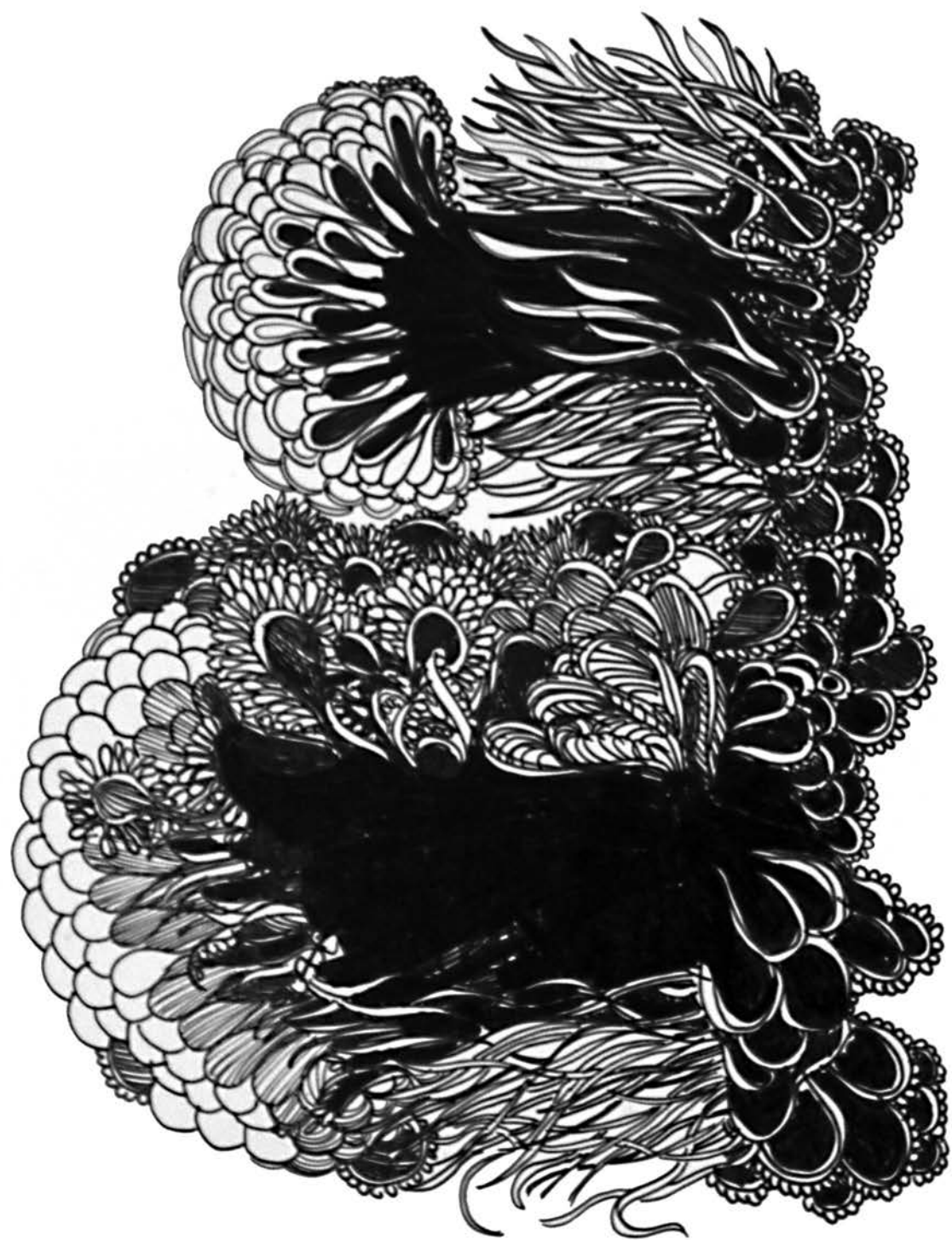
"Miks sa arvad, et su isik nii tähtis on?" teatas see keegi. "Sind pole siia kellelegi vaja!"

"Kes see on?" kraaksatasin ehmunult, taibates samas, et hetkeks oli oma nina välja pistnud vaid mu enese kaine mõistus.

"Hea küll," laususin siis pirtsakalt. "Ma lähen!" Ja kissitasin kõrgilt silmi, kui lisasin: "Pole siin just suurem asi seltskond!"

Ei vaadanud enam selle seenekese poolegi, kui siis vihasena, nägu nagu tomatiplekk peas, läbi metsa minema vuhisesin. Meel läks mõruks ja tühjus laiutas seal südamevaksas, kus tavaliselt imetles end eneseuhkus.

"Mõelda vaid, ja mina tahtsin ainult natukest kõnetust, mõttevahetust," keerutas see südamest kadunud eneseuhkus nüüd verre lahustunud peas ringi. "Pole just palju palutud, või kuidas?"

Mets muutus jooksu pealt tumedamaks, polnud näha enam päikest ega kuulda linnukesi, vaid üksik hiireviu kisendas kõrgel taevas oma jahihüüdu ning hoogu koguvad tuuled karjusid koos temaga rottidele ja mügridele surma.

"Aga ei, meid ei huvita, meie oleme tähtsust täis ja uhkusest punnis. Häh!"

Kaugemal kõmatas kõu, haarates viimase valguskiire pimedusse, mina tuisikasin aga tuulena läbi metsa, panemata õieti tähelegi, kuhu täpselt oma sammud sean. Viu jahihüüd oli muutunud võidukaks kriiskamiseks, ju leidis kaitsetu elavliha, nagu oli otsinud.

"Õige olekski sellistel võis praetuna roaks saada!" kärgatasin häälekalt koos äikesega, kes samal hetkel taeva heledillaks maalís ja tumepunased süngpilved valla löi. Need avanesid nagu taevased kaevud ning raputasid mulle kaela kõik jumalate vesised sambad, kui korraga midagi pehmet jala all rebenemas tundsin.

"Oi!" pääses nüüd suust. "Oi-oi-oi!"

Vaevu sõandasin jala maast tõsta – kartsin end juba ette teadvat – ning seal ta oligi, vormitu ja nätske. Pöörasin pilgu kõrvale ja taipasin, et läbi metsa tormeldes olin enesele märkamatult juba vanasse paika jõudnud ning rasked tanksaapad sellelesamale kaela veristanud, kellest alles nii lühikese aja eest lahkunud olin. Lambatatik lebas nassu keeratud pannkoogina maas, tema pragunenud ihust voolasid vihmapiisad nagu viimased veretilgad samblale.

"Kuidas siis nii..." puges südamesse nukrus, mille katkestas järsult uksekriiksatuse saatel kusagilt valla pääsenud vali naer.

"Vait!" käratasin kurjalt oma alateadvusele, kes aga sellest hoolimata veel sekundit viis tähendusrikkalt naeru kõkutas, et siis juba varem kõlanud kriiksatuse saatel uks taas kinni tõmmata.

"Minus ei ole mõrvarit!" karjusin talle veel järele, kuid uks oli juba sulgunud ning ma aimasin, et alateadvus selle taga rahulolevalt vuntsi silub ning võib-olla piibugi süütab.

Tundsin, et neel tõmbus krampi, kui uuesti maha vaatasin ja silmad seenele viisin, kes veel hetked tagasi oli kedagi segamata elanud seda lõpmata kirkast elu, mis, nagu nüüd aimasin, sai kindlasti olla tema ainus olemise viis.

"Ma tõesti ei tahtnud..." ütlesin veel, asudes kükakile vajudes ja pihku kausiks vormides teise käega kokku koguma seda, mis temast veel järele oli jäänud – mõned kollakad räbutükid, pilbasteks murdunud jalg. Elama oli sinna jäänud vaid see, mis teda maaga sidus – kergelt läbi kobrutava mulla kaarduv juurestik.

"Need on tema vanavanemate ja veel sündimata laste vaimud," mõtlesin endamisi ja sees hakkas natukene kergem. Taevased vetevood hakkasid raugema, poetades aina hõrenevaid leinapisaraid. Vaatasin neid tatikust jäänud tükke oma peos nagu lihavõttetibusid, kes ei ole söögiks, vaid imetluseks. Maale langev vihm lõi ninna lehekõdu magusa vine, tuues lagedale vihmaussid ja põristades itkulaulu kadunud liblikate mälestusele. Otsekui iseenesest hakkasid käed liikuma mööda mullapinda, otsides nagu mingi ammukadunud mälestuse põhjal uurdeid ja pragusid, pehmet ja viljakat mulda. Juba kraapisin siit-sealt pealmise mullakihi lahti, et iga seenetükike õrnalt, kuid kindlalt avanenud õnarusse suruda ning siis musta kaanega vasttärkanud koopad sulgeda. Iga tükk leidis oma koha, selgus, nagu piltmõistatuses, et kõik need jäänused sobisid kusagile sama kindlalt, nagu kuuluvad kokku lapsed ja nende emad. Viimased vihmapiisad langesid töötustena noile hällidele ja enne veel, kui taevased joad hääbusid, piilus pilve tagant uuesti ka päike, nii et ma teadsin, ehkki seda puulatvade vahelt ei näinud, et mõneks hetkeks ilmub taevasse vikerkaar. Peoleo lõi lahti vihmakassilaulu, tervitamaks vastsündinud päikest.

"Kikkerikii!" kisendasin millegipärast ja langesin maha istuma, otse selle ringi keskele, mille kuldsetest seeneräbudest siia ehitanud olin. Istmiku all oli tunda vaevuaimatavat lohku – kadunud lambatatiku endiste aegade aset –, kõrgemal aga kuulda, kuidas tuul üle puulatvade lippas ning salajastest peiduurgastest välja roninud kiile ja värvukesi taga ajas, ehkki vaid naljatamisi. Tegelikult jooksid nad koos.

"Kas see ongi vaikus?" laususin õhku, taibates aga samas, et olingi ta juba peletanud. "Kas vaikusest saab kõiksus?" proovisin uuesti,

kuid tekkinud lõhe kärises sellest vaid suuremaks. Sulgesin silmad ja puhusin kopsudest välja kõik õhu, mis otsekui purjed valla löi ja tuulega ümbermaailmareisiks ühines. Vihmakassilaul oli otsa saanud ning metsa alla sügenes vaikus, kui korraga tasast seeneüminat tabasin.

Laul kostis õige sügavalt mulla alt, nõnda kummardusin päris alla, kuni kõrv maad puudutas, et kuulatada ja suruda käed vastu sammalt, mis oli soe nagu kassi kõht. Vajutasin peopesad veel tugevamalt rohelise vaiba sisse, puudutasin iga rakuga mullakihti, kuni tundsin, et seal all otsekui liigutaks keegi. Maa hakkas nagu hingama, tõusis ja vajus tasases rütmis, kui jälgiks selle rüpes toimuvaid muutusi. Kuulsin seal all kedagi roomavat, midagi põimuvat ümber mullaterade. Vist sünnitati selles tagumises kuningriigis tillukesi koopaid, et miniatuursed varingud need järgmisel hetkel taas enda alla saaksid matta. Samblikud kobrutasid kergelt, ümbritsevad puud hõngasid metsaviljale soojust. Vajusin süveneva unustusega sellesse kuuldemängu, kui korraga kellegi hingeõhku kuklal tajusin ja ehmatusega vaat et hingest välja kargasin. Keerasin käbedalt ringi, kuid ei märganud ühtegi elusolendit, vaid mingid piklikud varjud tantsisklesid puude vahel. Pilgutasin silmi, ent varjud ei kadunud, muutudes sellest hoopis teravamaks ja tahkemaks. Üheks hetkeks aimasin neis tabavat metsloomade kontuure, põtra, hunti ja karu, siis hajusid viirastused taas pelkadeks mustadeks laikudeks ja värelesid tulesarnastena edasi ses müstilises tantsus.

"Hea küll," kostis nüüd kusagilt üks hääl, mu kaine mõistus. "Oled liiga kauaks siia jumalast hüljatud paika jäänud, kes teab, mida veel näed või kuuled, sa hull." Metsavahelised viirastused mõistuse kõnetusest aga ei kadunud ja äkilisest uudishimust haaratuna tõusin oma kohalt, et neile järgneda. Kõndisin üle sambliku puude vahele, ent mändide juurest olid varjud jõudnud juba kusagile kaduda. Jõllitasin pinevalt puudealuseid laiike, ent kõik oli liikumatu ja tasane, nõnda pöördusin tagasi ja pidin ehmatusest taas kangeks jääma, sest seeneringi ümber istusid nüüd häirimatult kolm suurt looma – sarviline põder, hambuline hunt ja karvane karujõmm. Metselajad jälgisid mind pingsalt, ent nägemata nende pilgus viha – seal oli vaid rahulik apaatsus – taandus mu hirm ja ehmatuse, ehkki hämmastus kasvas. Loomade silmad paistsid tumedad, neil ei helkinud loojuv päike, kes oma punase hoopis puulatvadele kallas. Värvud olid juba magama läinud, kuid kull ärkas ja hüüdis üle metsa ühe kummitusliku "huuuuuu". Kutsusin oma kainet mõistust, ent temagi oli kadumas kui rasva põletanud küünal.

Karu, hunt ja põder vaatasid mind endiselt liikumatult, näides nõnda lausa monumentidena.

"Mine tea, äkki ongi kujud?" arvas kahtluseus, seega sirutasin käe välja ja astusin edasi, et mõttekujutlusi peletada, kuid ei jõudnud minna veel kahte sammugi, kui loomad õhe hajusid nagu miraažid, mis lähenedes maastikku kaovad. Tühi oli metsaalune ja seenering, vaid kolm lambatitikut kaunistasid selle välimist äärt.

"Kolm tatikut!" vabanes huulilt nüüd üllatus. Tõepoolest – kõik tatikutid, mis ainult üksikud hetked tagasi minu käte vahelt mulla vahele olid rännanud, tärkasid nüüd tillukesteks kübarateks ja tõmbasid nõnda kujutletava ringi ümber endise seeneaseme. Metsa all lasus täiuslik vaikus ja õõ oli harukordselt harras, ent ometi eraldusid tatikute viljakehad teravalt üldisest pimedusest.

"Õõs muutub maailm, et hommikul uuena ärgata," deklameeris mu luuletajahing mõnd ammu ununenud värssi, sest ehkki ta kaine mõistuse hirmuvalitsuse tõttu aastaid tummana oli püsinud, julges ta nüüd kõige ebatavalise valguses oma poesiamaastikke taas avada. Mõistus ei teinud selle kõige peale häälteki, nõnda et luuletaja jätkas: "Õõs muutub maailm, et päikeses õiena targata! Õõs muutub maailm, et..."

"Labane!" kraaksatas korraga kriitiline meel ja poeedihing tahtis juba haavunult vastu salvata, nii pidin mõlemad vait käratama, et seened selles käras ei eksiks ja ma neid tollesse banaalsesse dialoogi sootuks ära ei kaotaks. Pähe tükkinud vestlus katkes ja ma jäin rammestavas vaikusel tatikutega taas omaette. Nende laiemaks veninud kübaratel helkis äsjatõusnud täiskuu. Ettevaatlikult astusin seeneringi ja istusin seenteema endisele asemele, tallad ja peopesad vastu jahedaks tõmbunud sammalt, tatikud minu taga, ees ja paremal küljel. Kullid olid lõplikult vait jäänud, isegi sääskede suminat ei olnud enam kuulda. Selles täiuslikus vaikusel tundsin, kuidas jalad ja peopesad surisema hakkasid, ning taas kuulsin ma maapinna tagant tõusmas tasast üminat.

"Olen ma seen või inimene?" rebestasin siis küsimusega vaikusel haaratud õhku, ent ümin sellest ei kadunud, vaid hoopis võimendus. Lambatatikud mu ümber hakkasid otsekui kasvama ja nendega koos kerkisid kõrgemale ka sammal ja rohulibled. Märkasini, et muru vahel lebavad väikesed kivid, mis nüüd samuti paisusid, ehkki enne polnud

ma neid seente varjus tähelegi pannud. Tatikud olid mulle juba kaelani, siis üle pea ja järgmisel hetkel kõrged nagu puud, samas kui puud olid sootuks taevasse kadumas, maapind näis aga lähenevat. Seeneümin mu ümber kasvas, juba pulseeris terve keha selle taktis, päästes järgmisel hetkel ihust valla laulu. Ma ümisesin seeneüminat, mu ümber kasvasid puud ja rohulibled ja voolas maa minu sisse ja taas välja, ning selles laulus sündisid kõik vastused mu ette sama selgelt, kui on riisikad mändide ees. Terve öö ümisesin koos seentega laulda, ainsateks kaaslasteks meie ise, kõrge kuu ja vaikus.

Pärast neid esimesi metsas veedetud tunde algasidki mu korrapärased kõnelused seentega. Praeguseks on küsimusi mu peas juba palju vähemaks jäänud ja ma ei tahagi enam teada, kas olla parem- või vasakpoolne, mässumeelne või tasane, armas või kriitikast karm. Ometi, sellest kummalisest vastuolust hoolimata olen vastuseid palju rohkem juurde võitnud. Nii näiteks tean nüüd hästi sedagi, kas olla pigem seen või inimene.

(no subject)

Kairi Kruus

Siim Nurklik (26) paistis tugevalt silma selleaastasel näidendivõistlusel – peagi ilmuv "Kas ma olen nüüd elus" esitab väljakutse nii tulevasele lavastajale kui publikule. Värskes Rõhus on Siim kirjutanud nii marginaalsetest noortest, Lottest kui mittemõtetest. Tema sõbrad ütlevad, et väga siimulikul moel. Mida see tähendab, uuris Kairi Kruus.

Kes sa oled, mis on su lugu?

Lapsepõlve osas oleks tõenäoliselt palju kolimist ja endassetõmbumist, palju noorteseriaale ja telekamänge. Aga ma mäletan seda meeldiva ajana, vaevaliseks muutusid üksindus ja ebakindlus eelkõige teismeeas. Eneseteadvus ja kriitiline mõtlemine hakkasid tõsisemalt arenema 15-aastaselt ja pöörasid sihikud enda

vastu umbes viis aastat hiljem (lask ei jäänud tulemata). Sellele järgnes umbes sama pikk toibumise- ja taastumisperiood – mu mälus küllaltki pime ja õudne aeg, kus peamine eesmärk oli võimalikult valutult järgmisse päeva jõuda. See faas lõpuks taandus ja 25-aastaselt hakkasid tärkama sügavam hoolivus, rahulolu ja eneseväärtustunne. Mis oleks äkki hoopis loo tegelik algus.

Alustame su näidendist "Kas ma olen nüüd elus"¹. Oled öelnud, et teksti vormumine näidendiks oli pigem juhus, näidend/teater on lihtsalt üks formaat teiste seas ning sa ei mõtle endast kui näitekirjanikust. Samas ei ole see su ainuke näidend – oled koos Paavo Piigiga kirjutanud "20:08" ja sel suvel etendunud "Ei teki ega kao" üks osa on sinu teksti põhjal lavastatud. Nii et vähemalt osaliselt on sulle näidendivorm või teater siiski sümpaatne? Kas näed, et eelised, mida annab teatriteksti kirjutamine (näiteks dialoogipõhisus, pikka- de kirjelduste puudumine), annavad sulle lihtsalt kõige parema võimaluse oma mõtete kirjapanekuks?

Dialoogi on palju, kirjeldusi on vähe, see on tore muidugi, nagu ka lavastajad ja näitlejad, kes omalt poolt tõlgendusi ja väljendusi lisavad, aga mu esimesed sammud teatri mõjusfääris olid siiski rohkem juhuslikud. Parim sõber (Paavo Piik) astus lavakasse, hea tuttav (Siret Paju) pani püsti loovkirjutamiskursuse, mis keskendus näitekirjandusele. Eesti teatri – ja eriti dramaturgia – üsna irdunud, sulgunud ja seiskunud hetkeseis motiveeris samuti veidi, arvatavasti ka kohaliku teatri siiski püsiv staatus ja populaarsus. Ehk siis, ühelt poolt sattus, teiselt poolt oli vaja.

Iseenda jaoks olen lihtsalt kirjutav inimene. Kolm-neli aastat tagasi pidasin ennast lihtsalt blogijaks, olles selle üle omamoodi uhkegi. Formaadi mõttes oli see ideaalne – kirjutada, mida tahad, millal tahad, kuidas tahad – ja ka blogi-

mise pretensioonitus ja anonüümsus olid sümpaatsed. Päris nii palju, nagu oleksin ehk pidanud, ma sel ajal tegelikult ei eksperimenteerinud (enamik sissekandeid olid ikkagi kas lühikesed sotsiaalkriitilised ohked või lühikesed introspektiivsed oiged), aga selline vabadus on mulle endiselt tähtis.

(Muide, mu kaks teksti Hiiumaa lavastuse jaoks sündisid täiesti viimasel hetkel, peamiselt teenena Siretile, kes seda lavastas. Ja minu 12st leheküljest jäi igatahes lõpuks lavastusse täpselt kolm lauset, mida ma vaatamas käies ei suutnud isiklikult tuvastadagi.)

Kes on see mina, kes näidendi peal-kirjas küsib, nendib või ohkab? Kui palju on su tekstides sind ennast? Kui palju lähtud kirjutamisel teiste (nii üksikisikute kui laiemalt ühiskonna) vaatlemisest ja analüüsist?

Ongi ainult mina. Või õigemini: ma ei tee vahet. Kui mul tekib telekat vaadates või tänaval jalutades mingi tunne või mõte – kuidas see ei ole siis mina? Aga samas – kuidas see ei ole sotsiaalne? Võib-olla see on liiga lihtsustav, aga kõik on kokkuvõttes minu tunded ja mõtted. Aga need on tunded ja mõtted, mis on tekkinud pidevas dialoogis välismaailmaga. Mis ahela osa oli rohkem ja mis vähem "minu" (või mis on rohkem emotsionaalne, mis rohkem intellektuaalne), ei ole mulle endale üldse oluline – nad on nii läbi põimunud. Ma ei pööra sellele tähelepanu: kõik on minu ja kõik on sotsiaalne ja tekstid on selle üks avaldusi.

---

¹ Kel on huvi lugeda näidendit enne veel, kui see raamatuna ilmub, siis kirjutage Siimule (siimnurklik@gmail.com).

(Mitmed mu tuttavad ei suuda sellepärast mu tekste, eriti just kaht näidendit, eraldiseisvalt kommenteeridagi: "Ma ei oska midagi öelda. See oled nii sina.")

Mulle tundub kõige vahetuma, sinule kui autorile kõige lähedasema osana näidendi lõpuosa (Kuidas sa saad vastuoludega elada, küsivad nad. Aga kuidas te saate vastuoludeta elada? jne). Kui mõelda näidendi ühe varasema lause peale, et maailma tinglikkust, konstrueeritust ja valelikkust läbi näha ei ole; raske on midagi asemele panna, siis kas lõpuosas esitad oma alternatiivi, väljapääsu?

See on kindlasti teksti kõige siiram osa, jah, just unistavalt siiram. Kuigi ma pole kindel, kas ka kõige lähedasem – sellele eelnev, üpriski meeleheitlik 1–2–3 osa on näiteks sama lähedane, lihtsalt hoopis teistsugusel moel. Samas, 26-aastasena ma mingit alternatiivi küll pakkuma ei hakka. Ma ei tea ju eriti midagi. Ja ma olen erinevate hoogude ajal üldse liiga mitmeid isiklikke manifeste kirjutanud, et neid enam tõsiselt võtta. Ja see osa on samal määral ajastu taju kui personaalne väljapääs. Aga nende reservatsioonide lõpetuseks: eks see üks minu positiivne visioon ole ka, jah. Või vähemalt üleskutse natuke laiemalt tunda ja mõelda.

**Näidendivõistluse žürii esimees
ütles võidutöid kommenteerides, et
Eesti elu ei ole tegelikult nii hirmus,
jabur ja õudne ning et dramaturgia
eripärast lähtuvalt on liialdatud ning
asi tehtud huvitavamaks kui tegelik
elu. Kas sa enda tekstile mõeldes
oled nõus, et see on liialdatud?
Kuivõrd saab üldse näidendit
kirjutades seda tegelikku elu püüda?**

Ma ei tea. Mis asi on "Eesti elu"? Mina kirjutan oma kogemustest, millest paljud on üksnes piiratud ulatuses Eesti territooriumi või elanikega seotud; suurem osa meediast, kultuurist, teadusest ja meelelahutusest ei jõua minuni eesti keele kaudugi. Aga ei peagi. Sõnapaar "Eesti elu" sisaldab üldse mingit ühesust, totaalsust ja staatilisust, mida minu arvates ei eksisteeri, ja kõige vähem veel kunstis. Küsimus ei ole minu jaoks, kas kunst (või ükskõik mis väljendus) liialdab, vaid kas ta tabab – ja mõjub ja avab ja mõtestab ja rikastab.

Kui tihti ta seda suudab, see on midagi muud – Eestis vist pigem erandjuhul. Ma olen näiteks viimastel aastatel üritanud üsna palju kohalikku kirjandust lugeda, aga pole endiselt leidnud praktiliselt ühtegi teksti, mis mind kõnetaks. Enamasti hakkab juba esimestel lehekülgedel igav või piinlik ja tekib jälle kord tunne, et kas midagi ei ole siis tõesti muutunud. Osaliselt on asi formaadis – traditsiooniline romaan ja näidend mõjuvad mulle eriti iganenutena –, aga poosivabast julgusest, teravusest ja relevantsusest

on siin peaaegu igas valdkonnas puudu.

Aga väliskirjandus, kas see kõnetab sind rohkem? Ja kui mitte ilukirjandus, siis äkki filosoofia, sotsioloogia vms?

Ilukirjandus on tõepoolest taustale jäänud. Saan ainult kahte nime välja tuua: Falk Richteri "Electronic city" ja Bret Easton Ellise "Less than zero". Kolm neljandikku raamatutest, mis viimasel ajal olnud olen, langevad ikkagi kaasaegse sotsiaalteooria alla. Aga kuna ma lapsepõlves raamatuid vältisin ja keskkoolis eneseharimisega jälle üle pingutasin, siis on mul lugemisega üsna probleemne suhe (tahaksin olla raamatuid lugenud, kuid ei taha neid lugeda), nii et ega ma enamikku neid humanitaartelliseidki ei loe, "kogun" oleks õigem sõna. 95% sellest, mida ma loen, pärineb ikkagi netist ja rahvusvahelisest meediast, ja kõik telesaated ja sarjad, mida ma jälgin – ja mis suudavad kõrget ja madalat ning moodsat ja arukat ühendada kordades paremini kui praegune kunst – pärinevad ka sealt.

Mis on kõige põnevam sotsiaalteoreetiline raamat, mida sa viimasel ajal lugenud oled?

Vist natuke igav vastus, aga Zygmunt Baumani "Consuming Life"². Hämmastavalt selge pilguga ülevaade sellest, kuidas tarbimiskultuuri imperatiivid on imbinud/tunginud teistesse elusfääridesse, inimeste väärtustest ja kogemustest nende identiteetide ja omavaheliste suheteni. Bauman ühendab

oma narratiivis filosoofia, sotsioloogia, kultuurikriitika ja psühholoogia, ja on minu jaoks suurepärane näide sellest, kuidas maailma sotsiaalteoreetilise raamistiku läbi tajuda. Ja ka sellest, mida võib tähendada tõeline tarkus.

Vahel tunnen, et moodsa maailma ühtesid ja samu hädasid on ilukirjanduses nii palju kirjeldatud ja korrutatud, et lugejana tekib küsimus, mida kuradit te siis tahate, kas peab aknast alla hüppama. "Olen autoriga nõus, aga sellest on siiski liiga vähe; ei ole nõus, järelikult olen loll; olen valmis muutuma, aga ei, ei, süsteem tahab, et sa nii mõtleks ja tegelikult ei ole see võimalik..." Ja mingit müstilist silmade avamist ("ma ei oleks osanud aimatagi, et asjad nii halvasti on") ega muutust ju ka ei toimu, seda on kirjanduselt liiga palju nõuda. Kuidas sa ise näed oma tekste – ahvarduse, parastamise, needmise, kirjeldamise, dokumenteerimisenä...?

Ma kirjutasin selle Hiiumaa lavastusega seoses enesetutvustuseks: "Ma ei ole oluline, erakordne või tähelepanuväärne. Ma võin ainult loota, et ma esindan, tähistan või kajastan midagi, mis on." Loomulikult on see ainult pool minu suhtumisest endasse ja oma kirjutistesse, aga ma ei pea ennast tõesti eriti autentseks või andekaks – kui, siis ainult autentseks ja andekaks koopiaks. Tooteks, aga vähemalt ennast analüüsivaks tooteks.

Selles valguses ei ole kokkusattumus, et mu esimene avaldatud tekst oli

---

² Vt nt Guardiani ajakirjaniku Madeleine Buntingi persoonilugu Baumanist aadressil <http://www.guardian.co.uk/books/2003/apr/05/society>.

essee ühe põlvkonna enesetunnetusest. Kus ma samal ajal ka lihtsalt endast rääkisin. Isegi pealkiri oli võetud ühest mu blogiprojektist, mille raames ma oma erinevaid ebatervislikke psühholoogilisi kalduvusi kirjeldasin, neid tihti laiemate protsessidega sidudes. Ja mida muud ka mu siinsed vastused seni on olnud.

Ühest küljest näen ma oma tekstides ainult enda tundeid ja mõtteid, teisest küljest näen selles üksnes kaasaegset elu. Muidugi ma raamistan ja õigustan neid endale erinevatel viisidel, tihti keerukamalt, kui peaksin – aga tihti on ka nii, et "see tundub täenduslik" ja sellest täiesti piisab. Kas või kuidas, ei ole minu otsustada.

Kujutan ette, et kui "Kas ma olen nüüd elus" lavale panna, siis on mitmeid kohti, mis ajaks inimesi naerma. Houellebecq on kurtnud, et teda ajab väga närvi, kui kirjastajad ütlevad, et nad naersid tema raamatut lugedes väga palju, Houellebecq ise aga tahaks, et inimesed nutaks. Kuidas sinuga on, kuidas lugejad võiks näidendile reageerida?

Kui see paneb lugejad naerma, siis palun naergu, ma olen viimane, kes neid takistama hakkab. Eriti kui naer on sisukas, mitmetasandiline ja ka naerjat ennast hõlmav. Daily Show ja The Onion (libauudistele pühendunud telesaade ja ajaleht) kajastavad näiteks Ameerika poliitikat enamjaolt palju erksamalt kui CNN või Newsweek, ja sama võib öelda paljude *stand-up* koomikute kohta.

Ma arvan, et tänapäeva maailm on küllalt absurdne ja ebareaalne – ja rumal ja valus –, et naer võib tema vastu üks kõige efektiivsemaid relvi olla. Mina pole seda kirjanduslikus loomingus seni väga palju kasutanud, aga oma koht tal on ("20:08" langeb vist siia). Need võivad olla kõige tõsisemad teemad, aga ega ma neid sellepärast tõsiselt ei võta.

Mõned näidendi osad ja miks ka mitte lühijutt "Lotte mürgitab meelt" reedavad mu meelest, et sul on lugude jutustamise annet küll. Millal ilmuvad Siimu tõe ja õiguse viis köidet?

Mis asi on Tõde ja õigus? Hehe, ei. Ma kirjutan selleks liiga vähe ja harva, ei jaksa raamatuid ka eriti lugeda ja olen enda arvates üldse eelkõige tühi ja piiratud. (Samas: ma ei kurda.) Pärast ülikooli olen kirjutanud umbes ühe paarileheküljelise lühijutu aastas. See tundub jätkuvalt mõistlik. Aga vaatame.

Oled Paavo Piigiga kahasse kirjutanud, ja üleüldse tundub mulle, et te olete selline tõeline kirjanduslik tandem. Nagu Mati Unt ja Vaino Vahing, näiteks. Paavo on selline ratsionaalne ja kaine (ta ise ei oleks kindlasti nõus), sina aga rohkem sinna *force majeure*'i kanti.

Undist või Vahingust ei tea ma eriti midagi ("Päevaraamat" oli igatahes küll mõttetu), aga "*force majeure*" on minu kohta tagantjärele vaadates vist üpris täpne kirjeldus. Ma tahaksin arata, et olen viimasel aastal veidi maha rahunenud, jõudnud suurema muga-

vuseni endaga, võib-olla isegi mõnede lihtsuse ja soojuse algeteni. Hävitavat, õõnestavat ja provotseerivat on igal juhul vähem – aga mitte ka liiga vähe (kuhu see võõrandumine ikka kaob). Sest mu sotsiaalne roll sisaldas tollal ka palju tähtsat ja loovat ja vitaalset, isegi kui inimesed seda kuulda ei tahtnud või eelistasid klišeesisid ja kuulujutte järgida. Loodetavasti sisaldab siiani.

Paavo luuletused ning sinu tekstid näivad jagavat seda nüüdseks paratamatut tööika, et (Paavo sõnadega) kõigepealt peab kirja panema küünilise poole, et sinna kõrvale midagi lootusrikast ehitada. Oled sa nõus sellega?

Nagu oled aru saanud, ei ole ma just kõige suurem tavakategooriate ja -vastanduste fänn – nad varjavad tavaliselt palju huvitavamaid suhteid ja suhetumisi kui paljastavad. Lisaks arvan, et olen oma isiksuse konstrueerimisel ja tundelisel arengul jõudnud seisundini, kus "positiivsed" ja "negatiivsed" jõud ei ole minus küll tasakaalus – ma ei tea, kas ma seda tahakski –, aga nad eksisteerivad enam-vähem talutavalt koos. Kahtlemata keerukamates konstellatsioonides kui varem, aga elu sujub minus ja mina sujun koos temaga, esialgu ilma suuremate kokkupõrgete või -varisemisteta. Seetõttu ei tunne ma enam vajadust kõiki oma tahke ja vektoreid eristada ja analüüsida. Tundetuskul tasandil neil nimesid ei ole. Nii kaua, kui sära ja avatus jäävad, saan ilma ka hakkama, ja nii on mõnusam ja omal moel viljakamgi.

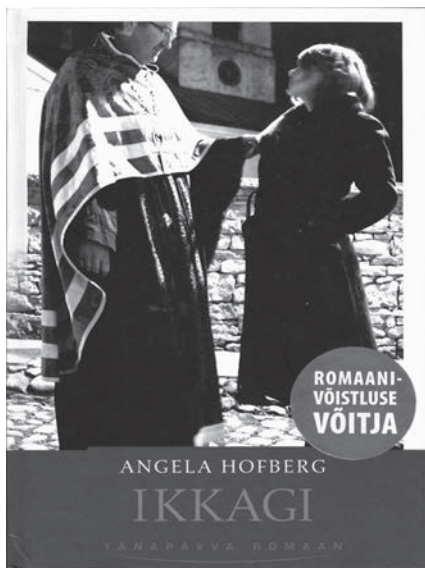
**Viimase asjana räägi nüüd
välja – tegelikult sa kirjutad
sahtlisse kõige romantilisemaid
ja ehedamaid sonette, eks?**

Pean pettumuse valmistama: luuletusi ei ole ma kunagi kirjutanud. Aga kui mu jutt kirjanduse kaugusest ja raamatute pikkusest ja lugemise tüütusest hakkab üle viskama, siis tuleta mulle meelde, et ma dokumenteerisin juba nelja-aastaselt sõpruskonna lauatenisevõistlusi, joonistasin seitsmeaastaselt enda väljamõeldud jalgpallikoomikseid, pidasin üheksa-aastaselt põhjalikku kirjavahetust Paavoga (elasin sel ajal Rootsis) ja kirjutasin kümneaastaselt oma räppbändi – Rap Kings! – laulude sõnu. Ja ühe mu laulu refrään kõlas (tõlgituna rootsi keelest): *džemprid on kallid / džemprid on kallid / ma nägin sipelgat / ma püüdsin palli*. Jah, subversiivne ühiskonnavaatleja ja sõnaosav avangardtäht juba siis...

Siimu tekstid:

"Moodsa aja lapsed", VR 3
"Enda kaotamine ja leidmine
või kaotamine", VR 8
"Sa võid siin kaduda, ilma
et seda märkad", VR 11
"20:08" (kahasse Paavo Piigiga), VR 14
"Lotte mürgitab meelt", VR 17
"mittemõtted", VR 19

Angela Hofberg
"Ikkagi"
Tänapäev, 2008

Antud üks kord elada...

Ingrid Kivitar

Angela Hofbergi 2008. aastal kirjastuse Tänapäev romaanivõistlusel esikohale tulnud teose kaanele pitserina kleebitud ebamäärane tiitel "Romaanivõistluse võitja" sunnib lugemist alustama ärgitatud meelel ning tekitab paratamatult eelootusi. Kuidas saab ühte raamatut teistest paremaks pidada? Kui spordis jagatakse võitjaau ja esikohti füüsilise võimekuse eest, siis mille poolest peaks lugeja eelistama just seda teost näiteks samal võistlusel teisele kohale tulnud Ketlin Priilinna raamatule "Liiseli võti"? Usun, et peale minu oleks paljudelgi huvi teada saada, milliste kriteeriumite abil üks žürii seekord kunsti hinnata on võtnud? Saavad ju võistlused kultuuri vallas olla paratamatult vaid tinglikud (maitse asi, nagu öeldakse),

sest teose väärtused sünnivad suuresti alles lugejas. Nõnda karjub igasugune tiitlitega lehvitamine minu arvates väga rämedalt selgituste järele. Miks ei võidaks siis tehtud eelistuste kohta lugejale ees- või järelsonast mõningatki juhatust anda? Pole ju kirjanik selles süüdi, et talle esikoht määrati.

Samas peab tunnistama, et reklaami seisukohalt toimib märk üpris hästi. Võtsin minagi raamatu kätte esialgu just sildi ärgitusel tekkinud huvist. Millist teost meie ajal inimestele parimana ette söödetakse, väärib minu arvates teada saamiseks lugemisele pühendavat aega. Esialgne ülikriitiline meelestatus lahtus õnneks iga leheküljega. Siiski kulub sellele rohkem

aega, kui oleks võinud. Nõnda osalt seetõttu, teisalt pikast, ülejäänud raamatuga võrreldes pealispindsemast sissejuhatusest tulenevalt mõjub loo algus omajagu konarlikuna. Edasi läheb kõik aga paremaks.

Armusuhtele keskendunud sündmustik kasvab välja noore üksikema Ruti tupikusse jooksnud elu kriisihetkest. Pärast pigem mõttetut kui õnnetat abielu on mees ta väikese lapsega üksi jätnud, ta poeg on teadmata põhjustel eluohtlikult haige ning Rutil puuduvad sõbrad, kellega oma hingeveava jagada. Lisaks vaadatakse töö juures naise pikale eemalolekule pahasti, tema näägutav ema on karme tütrele tema eksimusi ja saamatust ette heitma ning tunnetevasest abielust nüriks muutunud meel on sõõnud Ruti viimsegi enesekindluse. Kuid pole aega ka masenduda, tuleb tugev olla, poja pärast. Muredest koormatud ja füüsiliselt kurnav teekond viib nad lapsele ravi leidmiseks ühest haiglast teise. Kui traditsiooniline meditsiin end abi pakkumata ammendama kipub, siis edasi juba ühe sensitiivi juurest teise juurde. Imepärase (!?) abi leidmine toob raamatusse pöördepunkti. Senine kiire, pigem jutustava dominandiga sündmuste kajastus leiab eluõiguse kõikehõlmavalt intensiivse, tundeist ja emotsioonidest tihke analüüsi näol.

Teel, millele lugeja nüüdsest ühes jutustajaga astub, kistakse avari kogu Ruti sügavam mõtte- ja tundeelu. Sõltuvalt lugeja varasematest kogemus- ning väärtushinnangutest võib teoses näha nii raamatututvustuses välja reklaamitud sensatsiooni, eksootikat, kogunisti perverssust, kui soovite, või siis pigem üpris tavalist armastusromani, mille keskmes lihtsalt veidi ebatraditsioonilisem armastajapaar, vana mees ja noor naine. Alguse ehmatuse läheb kiiresti üle. Preester Aleks taandub nii peategelase kui ka lugeja jaoks üsna kiiresti suhteliselt tavaliseks meheks oma eriomasele kutsumusele vaatamata, nõnda kui ta seda on soovinudki. Šokeerivus ununeb ja edasi läheb kõik nagu igas teises äsja tärganud armusuhtes, mida pooled eelistavad komplikatsioonide

vältimiseks varjul hoida. Hiilimine, passimine, valetamine, meelitamine, üksteise lohutamine ja julgustamine ning meeolekulalt veedetud ööd. Kuigi lugu ise tavapäratu armusuhte tagapõhja vastu erilist huvi justkui ei tunne, jätab see lugejale ukse ometi provotseerivalt valla. Erinevaid tõlgendusi soosivalt jätkub ainet edasisteks spekulatsioonideks kuhjaga.

On's tavapäratu armusuhte tekkimine hüljatud naise minek uuele ringile? Räägib lugu ehk ta pettumuse valust ja uue mehe otsingust, kes nüüd peaks olema võimalikult erinev eelmisest või tähistab see meeleheitel naise kaasaminekut esimese võimaliku mehe tähelepanuavaldustega? Armub siin patsient lihtsalt oma arsti või peibutab teda pigem papi väarikas mõjuvõim, mehe tähtsus kogukonnas, tema nõutus ja hinnatus, mis laseb jalge alla trambitud naisel nüüd ennastki väljavalituna ja erilisemana tunda? Kas näeb ta preestri kaudu võimalust kuulumiseks kogukonda, mis omade eest hästi hoolt peab või tuleb esmasena mängu siiski üksnes emaga üles kasvanud Ruti isa-kompleks? Ja kui, siis kas räägib see uue isa otsinguist talle endale või hoopis oma lapsele, kellele ta mehist eeskujut vajab?

Tundub, et lugu üritab meile jutustada millestki hoopis põlisemast – kasvamisest, leppimisest, edasiliikumisest. Kohati ülimalle aususele pretendeeriv pihtimus mõjub loona sellest, kui raske on vahel pettekujutelmade laugastest välja, mõistusele rabeleda. Räägib ka pöördepunktidest elus – kindlameelsetest otsustest ja kahtlustest, endale järeleandmistest ning sagedastest tagasilangemistest hirmude sohu, kust äsja on välja ronitud. Teose maailm eitab siivselt õigeid ja valesid valikuid, keeldub uskumast puhast head ja halba ning jõuab nii oma põhilise, siiski üheselt sõnastamata küsimuseni: kuidas valida ja vahet teha, kui puudub patt ja seetõttu ka lunastuse võimalus?

Taandumata täielikult moraali eitavaks, võime teose õhustikus sisse hingata siiski paraja pahmaka elunautlejalikkust. Preester Aleks'i juhuslikult heidetud "tähtsamissõnad" jäävad raamatu kohale läbipaistva uduna

hõljuma: *kahte korda tõesti ei elata, aga on palju neid, kes ei oska ühtegi korda elada* (lk 235). Kas vabastab selline argument meid piirangutest, mis elu kirjutamata ja kirjutatud reeglitena juhivad? Ja millistest väärtustest üldse lähtuda, kui usu ja ebausuhel suuremat vahet pole kui kahe eri sorti õuna magusa meki vahel? Antud juhul pole see ju mitte Eeva, kes Aadamat kiusatusel ahvatledes patuvilja iharalt noppima läheb, vaid pigem utsitab naise kätt hästi maitstva naudingu järele küünitama jumalasulane Adam ise, et sellest hiljem omalegi mahlakas amps haugata. Kui naine on seni arvanud end õigel ja vael vahet tegevast, siis nüüd ajab preestri poolt pakutud kohustuste ja vastutuse vaba pidusööku ta segadusse. Nii üritab ta hiljem, õuna punase külje varjust siiski teist, mürgitatud poolt avastades ennast veel mõnda aega selle tegelikus mahlasuses veenda, samas kui suhkruise maitse suhu saanud Adam (madu) ihaleb juba väidetavalt hoopiski uue punapõselise järele.

Kas on süüst võimalik vabaneda see teise inimese kanda lükates, kui too seda nõnda heldelt pakub? Preestri meelitused muretsemise tema hooletaks jätta Ruti vaevatud südametunnistusest patukoorma raskust täielikult tõrjuda ei suuda. Naise hinge peidetud kahtlused pakuvad seejuures tõenäoliselt valusat äratundmist ja kaasaelamist paljudele vaevatutele, kes teavad, mis tunne on keelduda teisest inimesest lahti laskmast hirmu pärast üksinduse ees. Need, kes seda kogenud, mõistavad kartusest sündinud allaheitliku meele andestamise, uskumise ja unustamise jõudu. Nii siginevad ka sellesse raamatusse armastajapaari vahelised kokkusaamised ja lahkuminekid, end elu ringkäigul aegade pärast korrata lastes.

"Ikkagiga" astub üsna sama jalga ka Hofbergi esikromaan "Päev nagu elu". Kohati tundub, nagu kannataksid mõlemad suisa ühise haiguse all, on ju sealgi teemaks eneseanalüütilises perspektiivis seesama mehe ja naise vaheline korduv kokku- ja lahkukasvamine. Mõlema tegelasteks on ikka needsamad oma lastega mingil eluetapil haiglaid pidi jooksvad üksikemad,

esivanemad, kellega on raske kontakteeruda, ihaldatud ja truudust murdvad mehed, naised neile andestamas ja lõpuks neist lahti ütlemas. "Päev nagu elu" peategelane Kai meenutab oma surnud meest linna haiglastest ja surnukuuridest taga otsides kunagise kooselu rõõme ja valusid ning leiab endal olevat süükoorma mehe potentsiaali rikkumises, tema tõukamises alkoholismi ning teise naise käte vahele. Sealgi viivad mehe andekspaluvad eneseõigustused naise tihedate andestamiseni kuni viimase korran.

Kahepeale moodustavad Hofbergi teoste üksikemad üsna huvitava naiseprototüübi. Kai on Ruti näol lihtsalt karastatumaks ja kogenenumaks kasvanud, olles välja murdnud kergesti mõjutatavuse, allaheitlikkuse ja enese süüdistamise mentaliteedist. Mõlema probleemide algpõhjus jääb aga arengule vaatamata samaks, see sünnib sõltuvusvajadusest. Põliste emastena otsivad nad isaseid, kes neid juhiksid, ja alles õpivad oma ürgset meesteale allumisiha tänapäeva moodsasse iseseisvusse valama. Seepärast ei saagi lüke otsustava eemaldumissammu astumiseks tulla veel neist enestest. See peab formuleeruma kusagil väljaspool, kus täielikule vabanemisele viib neid mõni viimast piiri kompiv asjaolu. Tulemata ei jää murdepunkt Hofbergi raamatutes kummalgi korral.

Nõnda ongi küsitav, kas suudab Rutt "Ikkagis" endas tahtejõudu leida, et maha jätta elu, millega ta rahul pole või on see siiski kantud ebausuhel seljavõidust kristliku usu üle? Sel puhul saaks tahtejõulisest pöördest hoopis alateadlik katse uut, ebakindlust perioodil hangitud ennustust ellu viia. Teose peategelane on, tõsi küll, küllalt tugev ja end vastu ausam inimene, kui enamasti ollakse, kuid kas piisaks sellest kindluseks ühel hetkel üks selja tagant kinni lüüa ja mitte enam tagasi vaadata?

Lõpuks tuleb tunnustada, et vastuolulisi tundeid üheväärtuslikena reklaamiv romaan on väga olulisi elulisi küsimusi püstitavas vormis siiski sedasorti, mis üksnes endale toetudes ei püüa tõe ning õiguse norme moraalseerides kindlaks ega kehtivaks

määrata. Tõenäoliselt on heagi, et raamat õhkab viimasel ajal nii must-valgestuvasse maailma elustavat väärtuste paljusust, jutlustades erinevate tunnete eluõigust ja kaalukust. Vahetanud põleva kire rahuliku leegiga hõõguva stabiilsuse vastu, ei taandu peategelase jaoks ometi kõrvaleheidetu osakaal. Uued valikud ei tühista vanu tundeid, need jäävad meisse elama nende surmast hoolimata. Või mine tea, kas kogetu saab üldse kunagi lõplikult kaduda? Nii juhtubki, et kuigi tegelased oma sõnades kalduvad mõistusliku sobivuse ja tasakaalu poolt argumenteerima, kõneleb teose lõpp endiselt toore iha määravast kaalukusest. See põleb ka siis, kui on kahtluste, mure ja südamevalu poolt lämmatatuna kadunuks kuulutatud. Kuid tuha all hõõguvad sõed sageli edasi. Ka pühak on patune, õiglane ihkab kättemaksu ja meeleheitest võivad sündida kaalutletud julgustööd.

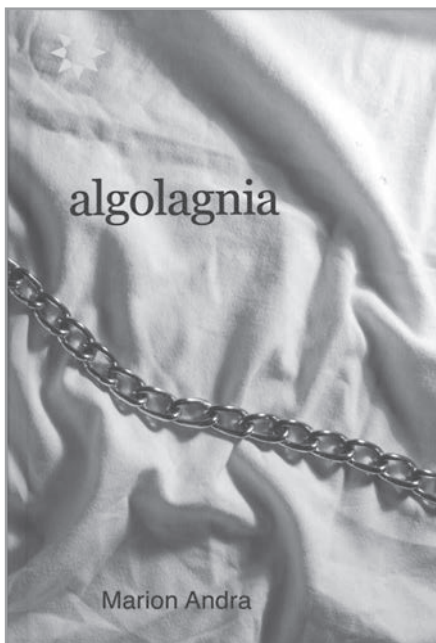
See kahtlustest, õnnest ja õnnetusest tiine teos pakub, nagu Hofbergi esikromaangi, nauditavat lugemiselamust ka autori ladusa jutustamisoskuse ja stiili tõttu. Rikkalik sõnavara köidab tiheda ja liikuva süžee terviklikuks ning kujundab arutluskäigud loogiliseks ja kergesti jälgitavaks. Kas ei ole meil seepärast "Ikkagi" näol olemas mitte ülihead stsenaariumialget meie oma kunstipärase Euroopa väärtfilmi jaoks?

Omajagu kaameraliku vaatepunkti on juba teose ülesehituses. Sündmustest vormuvad episoodid on kompaktsed, eneseküllased ja kergelt pildikeelde tõlgitavad. "Ikkagit" on lugedes lihtne stseenidena suurel ekraanil ette kujutada. Nii sobikski raamat hästi seda tüüpi aeglase ja pisut ennast kordava kvaliteetfilmi põhimõtetega, milliseid näiteks tartlased soojadel suveõhtutel Raekoja platsil Tartuffi filmifestivali raames nõrkemiseni vaadata võivad. Keelatud suhe, tegelasteks lihtsad tavalised inimesed, mitte igipõliselt kannatavad kangelased, ühed paljude seast võitlemas, leidmas ja kaotamas oma õnne. Viimistletud mõte, kergesti ära tuntav ja omaks võetav süžee ideestiku teenistusse rakendatud, lisaks välja ütleмата, tunnetuslikul tasandil vaatajani viidud mitmetahuline eluväärtus.

Endast pean ütlema, et tundsin kirjutatus elu ära küll. Tundsin ära, teretasin põgusalt, aga sügavamalt vestlema ei jäänud. Igati haarav ja huvitav, vaieldamatult hästi kirjutatud lugu mind erilise teravusega siiski kõnetada ei suutnud. Aga eks tuleneb igaühe elupagasist ja parajasti päevakohasest, kas side loetuga leitakse või mitte. Jääbki nüüd teistel minna ja avastada, kas nad leiavad "Ikkagi" üles nende tuhandete raamatute seast poe- ja raamatukoguriiulitel ja kas ehk nendel õnnestub tuttavliku võõraga pikemale jutule saada.

Marion Andra
"PimeND"
Varrak, 2008

Marion Andra
"Algolagnia"
Fantaasia, 2009

Noore (ulme)kirjaniku portree

Liis Pallon

Marion Andra on noor autor, kellelt on ilmunud kolm romaani – "Vähemalt..." (2007), "PimeND" (2008) ja "Algolagnia" (2009). Esimene neist märgiti ära 2006. aasta romaanivõistlusel ning viimane sai III koha 2008. aasta romaanivõistlusel. Vastuvõtt on olnud üldiselt positiivne, sest kõigil vist kajab kuskil ajusopis kuldne reegel "Ära peksa debütanti", kuid on olnud ka erandeid. Nii

nimetab Peeter Helme Andra viimast romaani "vaieldamatult õnnestunuks" ning Ott Kilusk võrdleb romaani "PimeND" David Lynchi loominguga. Samas võib aga siia kõrvale tuua (:) kivisildniku äärmiselt kriitilise kirjatüki, kus noor autor saab nahutada elementaarsete käsitööoskuste ja kõige muu puudumise eest, mis ühest tekstist teeks ilukirjanduse. Siinses arvustuses tulevad analüüsimisele kaks

viimast romaani, mille kaudu saab kaardistada (või joonistada) noore kirjaniku portree. Kuid mõistesse "kirjanik" võiks suhtuda pisut laiemalt ja mõningaid mõõndusi tehes.

"PimeND" jutustab noorest erilisest tütarlapselt Hailist, kes sündis pimedana, kuid kes saab pärast kohtumist teistsugusest tulnud neiuga üleloomuliku nägemisvõime. Romaan on kirjavormis – ühelt poolt Haili ülestähendused oma eluajal ja teisalt tema armastatu Everti kirjanekud pärast Haili surma. "Algolagnia" on lugu noormees Caseyst, kes on samuti eriline, sest ta naudib valu, ning kohtumine vampiiridega on tema jaoks paradüüsi tulek maa peale. Noorsand veedab nendega koos neli hedonistlikku aastat, et lõpuks muutuda ise vereimejaks. Žanrimääratluselt kuuluvad mõlemad tekstid ulme alla, sest romaanides esineb üleloomulikke nähtusi, tegelikkusest kõrvalekalduvusi ja ebareaalseid olendeid.

Kõigepealt kiidaks (ilma igasuguse sarkasmita) autorit pealkirjade valiku eest. "PimeND" ja "Algolagnia" on võluvalt salapärased ja meelitavad lugejaid oma (võõr)sõnamängulisusega. Andral on oskus valida kogu süžeed hõlmavaid pealkirju, nii et arenenud fantaasiaga lugejal hakkavad süljenäärmed neid veerides ohjeldamatult tööle, sest oodata on tõsist maiuspala. Kahjuks tundub aga olevat kirjutamata reegel, et mida hurmavam pealkiri, seda lahjem sisu. Ilmselgelt on Andral läinud suur osa energiast kütkestavate tiitlite väljamõtlemisele ning sisu on kohati üsna hooletusse jätud.

Mõlemad romaanid räägivad noortest inimestest, kes erinevad millegi poolest tavalistest võlaikkas vaevlevatest kodanikest ning kes oma ainulaadsuse tõttu ei suuda kohaneda ühiskonnaga. Aga polegi vaja, sest neile mõlemale pakutakse võimalust elada maailmas, mis on nii ebalooslikult sobilik just nende ainulaadsuse jaoks. Ulmekirjanduses on üks olulisemaid "tegelasi" (või isegi protagoniste) maailm. Et terve lugu pääseks mõjule, tunduks usutava ja lugemismõnu pakkuvana, on vaja piiritleda ning oskuslikult ja tõepäraselt edasi anda loodud maailma – maailma, mis on ideaalne

Hailile ja Caseyle. Kahjuks on Andra siinkohal võtnud ette liiga kõva pähkli, mida ta ei ole suutnud katki hammustada, või on taoline maailmakujutuse eiramine olnud tahtlik (sellele siinkirjutaja jälile ei jõudnud), sest valitud vormid (kirjad, monoloog) ning sellest tulenev tegelaste ahendatud ligipääs teistsugusele tegelikkusele seavad teatud piirangud. Ülemäärane ja suurel hulgal lahtisi otsi jättev vihjelisus (mida Kilusk nimetab põhjendamatult davidlynchilikuks) on küll ulmele omane, kuid see on sobilik üksnes loo seisukohast, aga mitte maailma kujutamisel. Poolik maailm takistab lugejal tekstiga üheks saamast, kokku sulamast. Seda esiteks.

Teiseks külvab autor lugejaid üle suurel hulgal loodud maailma reeglitega, kuid ei seleta neid lahti ning kuna lugude maailmad on alles äsja loodult toored, jäävad need justkui tehislিকেks ja "laest võetuteks". Näiteks on romaanis "PimeND" kummalised metsaelanikud: *Ma ei oska seda hästi sõnadega selgitada, nad on väga vanad, elavad metsades juba ammu ajast. Ma ei tea, mida nad teevad, ega tohigi teada* (lk 76). Need väikesed sinakad loomataolised olendid tunduvad teksti ja maailma seisukohalt nii võõristavad ja kunstlikud nagu küpsis suitsuvorstiga, mis sööjale on ülim nauding, aga pealtvaatajale sulaselge jälkus. Tsitaat ilmestab ka imehästi loodud maailma karme reegleid, mille teadmine on keelatud. Üleüldse on Andra salapärase teine tegelikkus nii illeaalne, et tekib küsimus, milleks üldse sellest kirjutada, kui kavas pole teist osa, mis põhjendaks kas või "PimeNDi" loomist. Romaanis "Algolagnia" on aga seda müstilisust ja üleloomulikkust detailidesse uputamise ja nii triviaalseks ning profaanseks muudetud, et vampiirid tunduvad samasuguste kampsikute ja kapifilosoofidena nagu iga teine Tartu elanik. Nii kaldubki Marion Andra ühest äärmusest teise, leidmata seda kuldset keskteed.

Andra loodud tegelaskujud on üsna ühekülgsed. Haili ja Casey tunduvad justkui teineteise pealt maha viksitud – neile on ühine ükskõiksus maailmas toimuva vastu, neil on samasugused eksistentsiaalsed ja iseenda määratlemise probleemid ning ühesugune külmalt sõnastatud kirglik

armastus oma teise poole vastu. Ma saan aru, et taoline samasus viitab sellele, et kirjanik on ammutanud iseendast oma tegelaste "minad". Mis ei ole sugugi halb, aga nagu näha, puudub selles varieeruvus ja mitmekülgsus. Romaanides esinevad teised tegelased on sisutühjad ja lahjad ning dialoogid nendega rohkem sisemonoloogide moodi, seetõttu tunduvad nad pigem peategelaste pikendused kui eraldi seisvad individid.

Nii romaanis "PimeND" kui ka "Algolagnias" on väga hästi kirjeldatud mitte midagi tegemise tunnet, teatud füüsilist seisakut, mille taha peitub ääretu vaimne edasimineku. Piiratud ruum (haigla, korter), millest peategelased eriti ei välju, ahendab füüsilist liikumisruumi, kuid see-eest suurendab vaimseid rännakuid iseenda sees. Taoline monotoonsus kajastub ka näiteks Nigovi "Harjutustes". Kahtlemata on see x-modernse kirjanduse üks tunnusjooni – kui kõik on käe-jala juures ning millestki pole puudust, siis tuleb hakata iseendale teraapiat tegema. Niimoodi joonistataksegi noore (ulme)kirjaniku portreed, mis kipub sarnanema kubistliku maalikunstiga. Ta võib esmapilgul olla heidutav ja kahtlusi tekitav, kuid "Algolagnia" lõpp, kus Andra on suutnud ennast juba lahti kirjutada ning tekst on hakanud voolama, annab lootust ja aimu võimetest, mis autoris peituvad. Tuleb lihtsalt rohkem lugeda ilukirjandust ja süveneda oma kirjutatusse, et kõrvaldada seal veel esinev toorus ja robustsus, sest ainult niimoodi saadakse päris kirjanikuks ilma möönduste ja laiendusteta.

Hasso Krull
 "Neli korda neli"
 Eesti Keele Sihtasutus, 2009

Dekonstrueeritud kaheksakand

Tõnis Parksepp

Hasso Krulli viimane luulekogu "Neli korda neli" on lugemiseks lahti harutatud lõputult ringlev sõlm. Üsna luulekogu alguses kirjutab Krull: *Täiuslikkus on lihtne. /---/ Täiuslikkust / on mitu tükki, need on täiuslikud / tükid, igaüks isemoodi täiuslik / ja mina ka* (lk 10). Krulli loodud poeetiline tervik, kus luulekogu koosneb neljast värsist, mis kasvab neljaks stroofiks, mis omakorda võrsub neljaks luuletuseks ja edasi juba neljaks osaks, mahutab endas 64 luuletust. Tegemist on justkui raamatuga, mis ongi isemoodi täiuslik. Aga kerides natukene entusiasmi tagasi, tuleks vaadata, kuidas on sinnamaani jõutud.

Võib-olla on tõsi, et ühel hetkel sai Krulli riivil prantsuse filosoofiast kõrini ning see asendus mahlasemate mütoloogiate ning loomislugudega. Võib-olla on õige, et müüdid ja loomislood (Krulli eepos "Meeter ja demeeter", pikem essee "Loomise mõnu ja kiri") juhatavad lõpuks kirjutaja isiklikumat laadi luulekogude juurde nagu "Talv" ning "Neli korda neli". Võib-olla peaks ka uskuma Hasso Krulli, kes kirjutab: *Tahaks muutuda. Kohe, kohe nüüd, nüüd kohe / muutuda hoopis teistsuguseks* (lk 50). Sest muutudes pidevalt kellekski teiseks, saab ju ennast ka kõrvalt hinnata. Saab enda vaateid

korrigeerida. Ning läbi kriitilise pilgu on ehk rohkem võimalust ka täiuslikkust tabada, olgugi et vahepeal peab trotsiga nentima, et *olen ju loll nagu loom* (lk 52).

Aga ärgem laskem end sellest lollitada ning heitkem veel teinegi pilk Krulli neljakordsesse maailma. Raamatu neli osa eralduvad üksteisest pildikatkete kaheksakannast. See kujunduslik detail, millele pööras oma arvustuses tähelepanu ainult Lauri Sommer (EPL 27.02.2009), omab väga tähtsat osa raamatu ülesehitamisel. Nelja osaga kasvab hakitud detailidest kokku täielik kaheksakand, mis ilutseb kõigi luuletuste lõpus (lk 77), enne sisukorda. Krulli lugejatele ("Loomise mõnust ja kirjast") tuttav kaheksakand on nimelt lõpmatu (kosmilise väega) sõlm, mille võib visandada pliatsit paberilt tõstmata ning mille kaheksa 45-kraadist tippu sümboliseerivad justkui struktuuri iseseisvaid, ent identseid alguspunkte.

Krull on kaheksakanna dekonstrueerinud, sõlminud ta lahti, lasknud lugeja sinna juurde, et läbi tekstiliste ning rütmiliste (neli korda neli) korduste see jälle lugejaga koos kokku sõlmida. Krull esitabki justkui luulekogu nimiluuletuses väljakutse lugejale, küsides: *Neli korda neli. See on siis hoopis / kaheksa? Topeltkaheksa? /---/ On see tõsi? Tõesta* (lk 33). Aga juba järgmisel lehel näitab Krull, et mingit otsitud tõestusteooriat pole tarviski: *"On see tõsi? Tõesta."* *Vaevalt olen nii kirjutanud, / kui kõrvu kostab lõikav hädakisa* (lk 34). Kirjaniku poolt õhku visatud väljakutse areneb (ajaliselt) edasi ning saab täiesti uue värvingu. Krull hakkab ise tõestama ja juba midagi hoopis muud. Lugeja sealjuures on aga haaratud tema murtud värssides peituvatesse mängudesse, kus iga loetud sõna, fraas võib mõnel järgmisel hetkel, juba uues stroofis, luuletuses korduma hakata. Niiviisi vaikselt, ent jõudsalt klopsibki lugeja koos Krulliga vahelehtedelt avanevat kaheksakanda kokku.

Dekonstruktsioon pole seega ainult väline ja vormiline, vaid tekstist lähtuv meetod,

kus samad motiivid on üle terve luulekogu erinevatesse luuletustesse laiali paisatud ning ümber tõstetud. Tõstmise tulemusena muutuvad ka tähendusvarjundid, mistõttu ainsa sõnasisese dekonstruktsiooni tulemusena saab Krull kirjutada: *See pole religioon. / See on girelioon, noliergia, usk / neile, kes ei usu ilma silmadeta* (lk 9). "Religioon" muutub abstraktseteks anagrammideks nagu "girelioon, noliergia", et jõuda kõigile nähtava "usu" juurde tagasi.

Selleks usu kandjaks pole antud luulekogu kindel religioon, mille võib rahus ära tükeldada (sest ka piiblid eksivad), vaid loodus. Krull kirjutab: *Pikutavad metsikult. / Pikutavad nagu ikoonid. / Metsmaarja ja metsjeesus / keset metsmaasikaid* (lk 71). Loodus neelab endasse jumalused ning müüdid, et saada ise kirjaniku üheks peamiseks mõjutuse allikaks. Kui Krull kirjutab, et *võin vaadata kaugusesse / ja võin vaadata lähedusse* (lk 11), siis jääb nende vahemaade vahele just loodus, mis mõjutab kõige rohkem kirjaniku tunnetemaailma. Tegemist pole pelgalt kirjelduste või romantilises tähenduses looduslühirikaga, vaid vabade loodusest tulenevate assotsiatsioonide ning siiretega. Näiteks kirjutab Krull: *Tilgu, vihmake, tilgu. Oi kui palju sind tõesti on. / Mis ma keerutan, see on ju puhas armastus. / Vihm nagu tõsine töö, vihm nagu jumal / ilma eelarvamusteta, kohe otse lehtede peale* (lk 28). Vihm on nagu jumalus, töö ja armastus, mis jääb ikkagi lihtsaks, tilkuvaks, voolavaks veeks.

Vaadeldes nüüd "Neli korda neljas" olevat loodust, võib tähele panna, et laiali valguva mõistekimbu (loodus) saab enamjaolt asendada millegi konkreetsema ning neljakordsega. Nimelt nelja elemendiga, mille arv ja tähendused küll erinevates kultuuriruumides varieeruvad, kuid mis Krulli puhul jagunevad siiski põhiliselt neljaks. Need neli elementi on vesi, tuli, maa ja õhk. Nad korduvad erinevatel kujudel läbi terve raamatu ja loovad koos inimteguriga haarava põimingu. Seepärast võib ka taolise

sõlme kaudu juhatada lugejat raamatus edasi:
*Tuulest pole lugu, vihm on niigi igal pool, /
 iga väikse juure vahel, iga kuuseokka ligi, /
 tuul ei aja teda ära. Tilgu, vihmake, tilgu. //*
*Mis ma keerutan, see on ju puhas. Vesi / on
 puhas, olgu ta pealegi sitane / vihmavesi,
 bensiinivingune, plastikumaigune, / ikkagi
 vihm otse lehtede peale // ja see on ju puhas
 armastus. Tõsine töö (lk 28).*

Kirjaniku töö peaks olema kirjutada. Ja kirjutama ajendab mõnikord armastus, olgu ta siis pealegi sitane. Tegemist on omamoodi painega, mõne jaoks isegi hullumeelsuse invariandiga (Jürgen Rooste, PM 30.05.2009), kuid hullust ei tasuks siin veel näpuotsagagi puudutada. Pihku jääb rohkem väljaspoolt kostuv ängistav palve või käsk, mis endast alatasa märku annab: *"Kirjuta mind."* Nõnda ta ütleb / ja vaatab mulle otsa, pea naljakalt viltu (lk 36). Aga see kirjutamine polegi nii kerge. Võib-olla püüab Krull Roland Barthes'i kirjeldatud "loba ajamist" vältida ja paneb kirja read: *Silmitsen teda. Aga vähe näen. / Ilus puusajoon, ümarad põlved, väikesed / või suured . . . ah, mis ma udutan, / ma ei näe suurt midagi (lk 36).* Sest kui oled pime, ära juhata nägijat. Selliseid katsetusi on ennegi tehtud. Tihti piisab ka vähesest, et lugejat sõlmimise juures hoida: *Maailma kõige ilusam tüdruk. See ei olegi / palju öeldud. Seda on vähe, öeldud / on vähe, kuidas ma saaks kunagi palju öelda (lk 52).* Soov öelda napilt ja lihtsalt kumab kuidagi kaheksakanna tippude varjust. Mis siis, et vahel *kuhugi ei jõudnud* (lk 7). Ega lobast kõikjal pääsegi.

Ka Krulli ette kerkib peagi küsimus, mis on vaevanud ju teisigi: *Mis on proosaluuletus? Mõnede meelest / väike jutuke, mõnede meelest pildike, / kirjeldus, uimane mõttekäik (lk 13).* Nagu ta ise kuulutab: *Mul on ettepanek: petite prose en poèmes. / See on ammugi teostatud, näiteks / hiina luule riimimata tõlgetes. Langeb ära / originaalsuse orjus, see püüdlük pornograafia // väljaväänatud ähkimisega, egotripp "fuck-me-more" (lk 13).* Eks pingutatud loba ärritab paljusid kirjutajaid ja lugejaid. Ent tasakaalutud närvid ei lõpe enamasti

rahumeelse veinijoomisega oma varju seltsis nagu antud luuletus. Selle asemel võib vari hakata hoopis erutusest värisema, et juhatada habrast vaimu tegusa keha juurde. Krulli ratsionaalsusel rajanev (rohkem vormiline) kiri, mida sümboliseerib sümmeetriline kaheksakand, täitub laiali pillutud katketega meelelisest mõnust, mida taustal saadavad erinevad unenäolised pildid elust ja ilust. Energeetiline erootika piilub luuletuste nelinurkse raami vahelt, murdes sealt ka mõnikord välja.

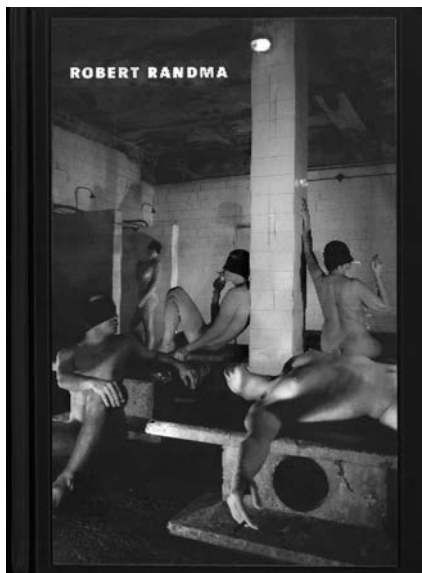
Selline meeleline vabadus, rõhumine tajudele põhjustab ka ühelt kujundilt teisele hüppamist, fraaside pidevaid kordusi, mõtete ümberkirjutamist, mida lõpuks hoiab siiski tasakaalus neljane raamistus, tugev ülesehitus, sidus kaheksakand. Krull justkui nendib isegi: *Kui mõtled lõpuni, kas siis on hea olla? / Ei ole. Või ei tea. Võib-olla. / Ükski mõte pole seni end lõpuni mõelnud, / kohe tuleb teine, vahetab ta välja // ja ikka on mees oma kiimaga üksi. / Kuidas? Kas see siis on kiim? Võib-olla / ei ole, ei tea, seda pole ju lõpuni mõeldud (lk 26).*

Krullis esineb justkui kaks poolt, millest esimene rõhub rangele struktuurile (hoiab teksti koos) ning teine meeleliste tajukildudele (annab tekstile värvingu), mille lõplik sulgemine ja kompamine on lugeja enda otsustada. Lugeja saab lõpuni ise mõelda, olenevalt kaheksakanna küljest, kuhu ta oma meeleseisundis suundub. Seega pole ka see luulekogu Krulli varasemast loomingust oluliselt eraldi seisev, kuuludes eelnevatega samasse ritta ning riulisse. Ta teab seda ju isegi, kirjutades: *Kas ma / muutusin? Ei tea. Vist mitte eriti (lk 50).*

Krulli luules on küll mõningane teisenemine toimunud, kuid eriliseks muutuseks (tagasipöördumiseks) seda lugeda ei saa. Natuke isme ja kamaluga mütooloogiaid,

mille taustal hiilib üks kratitaoline olend,
on kõik sõlmitud lugemise lõppedes
rekonstrueeritud kaheksakanna sisse. Ning
igal uuel lähenemisel sellele raamatule tuleb
valmis olla, et dekonstruktsioon jätkub, sest
kaheksakand pudeneb lõputult neljaks ja neli
jääb kauaks ennast kordama. Nagu Hasso
Krull juba mitu aastat varem on kirja pannud:
*Nelinurkade ringis on omavahel öeldes üsna
ümmargune olemine.*

Robert Randma
"Sigaret"
Eesti Päevaleht, 2009

Kehaturisti odüsseia

Kairi Jets

Kas oled mõnikord vahetult enne magamajäämist või pärast ärkamist tundnud, et ei kontrolli oma keha? Et sa ei ole justkui oma kehas üksi, sest sel ajal, kui üks osa sinust on juba/veel üleval, magab teine osa rahulikult? Oled ehk ka mõelnud, millest see tuleb? Kes see teine on? Just sellist ma-pole-oma-kehas-üksi-tunnet Robert Randma debüütromaan "Sigaret" kaardistabki. Tegemist on igatpidi huvitava teosega. Esiteks juba kaanekujunduse poolest – raamatu liigutamisel või kaant eri nurkade alt vaadates muudavad seotud silmadega sigarette suitsetavad alasti inimesed asendit ning vasakus ülanurgas plingivad vaheldumisi autori nimi ja romaani pealkiri. Samuti on alasti inimesed paigutatud iga peatüki algusesse, et lugejat selle tekstiosa keskse tegelasega ühele lainele häälestada.

"Sigaret" räägib rändavast hingest Raulist, kes alguses kokkusattumuse tulemusena ja hiljem juba teadlikult ohvreid valides rändab ühest kehast teise, et elu erinevaid tahke kogeda. Keha õigusjärgsed omanikud jäävad küll oma endisele kohale, kuid peavad loovutama osa kontrollist sissetungijale. Olenevalt vallutatava temperamentsusastmest omab Raul nende üle erineval määral kontrolli. Mõned hinged ja kehad alluvad talle kergemini, teised osutavad rohkem vastupanu. Raul proovib elu nii noores kui vanas, nii mehe kui naise kehas. Raamat ongi jaotatud mitte peatükkideks, vaid kehadeks ning pealkirjastatud umbisikulisel võtmes, st mitte uue keha põlise peremeeshinge järgi – näiteks Priit või Veronika –, vaid lähtudes külastamise järjekorrast – keha number 1, 2 jne. Kogu see

kehadel kollektsioon on vägagi kirju, hõlmates muuhulgas mustanahalist vahetusõpilast Rita Lewist, Maaemaks kutsutavat vanamemme Õiet ning äärmiselt kummalist psüühiliste ja emotsionaalsete probleemide käes vaevlevat noort neidu Suvist, keda Raul kutsub Kolmeks Karuks. Valiku mitmekesisus on ju ka loogiline – kes meist ei sooviks autori või keharändurina kujutada ning kogeda elu kogu selle veidruses ja kirevuses. Arusaadavuse huvides on tekstile lisatud lehekülje ülaossa hetkel kõneleva-kirjeldava hinge nimi, kas siis Raul või mõni tema ohvritest.

Romaani peategelane osutub üsna laialivalguvaks. Esimese kehakülastuse ajal veel ratsionaalne ja inimlik. Raul muutub iga kehaga järjest närvilisemaks ja kuidagi inimmaailmast irdunumaks. Tema side oma kehaga ja selle kaudu inimlikkusega, individuaalsusega hakkab kaduma ning ta hakkab selle kadumist (töenäoliselt just kehaturismi tõttu) ka ise järjest enam avastama. Või nagu ta viimastel lehekülgedel ütleb: *Ma ei ole päris inimene. Ma olen peegeldus. Ma peegeldan kõike ja ei ole ise enam keegi. Kohanen ümbritsevaga ja saan selleks, mis teised on. Värvid muutuvad, kuid ma olen topis, mida inimesed täidavad kõige sitaga, mida nad hetkel tahavad olla* (lk 189). See lõik tekitab pisut küünilise seose Eesti poliitikutega – eks mitmedki neist on värvi vahetanud ja küllap vahetavad veelgi, kui võimalust antakse. Samuti on nad tahes või tahtmata Eesti ühiskonna peegliks, meie kõigi peegliks. Kõik "sitt", mille eest me neid kirume, on meie endi väärastunud soovide peegeldus, nende tühjus peegeldab meie endi sisutust. See, keda sa valid, peegeldab sind ennast – valijat. Ja nii tundubki, et mitmed tänase Eesti poliitikud on sarnaselt Raulile turistid, kes rändavad ühest kehast (ideoloogiakompleksist, valimisprogrammist) teise. Kui Rauli puhul võiks kohati põhjuseks pidada uudishimu, siis mida aeg edasi, seda rohkem näib tema kehavahetuse põhjuseks olevat (sarnaselt karjääripoliitikele) mugavamalt edasi elamise soov või vähenenud seotus enda poolt peegeldatavaga, oma "pakendiga".

Tegelastest kõige võimsamad on ehk eelpoolmainitud vahetusõpilane Rita ja Maaema, kumbki neist esindab erinevat laadi *girlpowerit*, mis vast oligi see, mis Rauli (ja ka romaani autorit) nende juures paelus. Rita paistab tegelaste hulgast silma sellega, et ta on mitmes mõttes eksootiline ja teistest "kehadest" erinev – mustanahaline, välismaalane, isepäine. Sõna talle ei anta, võib-olla sellepärast, et muidu peaks kirjutama inglise keeles. Siiski oleks huvitav olnud kuulda ka välismaalase, teistsuguse temperamendi versiooni kehanäppamisest ja elust üldse. Selle tüdruku temperament ja *girlpower* oleks kirjeldamist ning teiste tegelastega kõrvutamist väärt. Seevastu Maaema jõud tuleb tema teadmistest ja ehk ka vanusest. Siiski oleks oodanud, et Maaema oleks sarnanenud rohkem näiteks Karen Orlau jõuliste ja maagiliste naistegelastega ning osutunud vingeks müstiliseks loitsijaks. Randma Maaema on küll igatpidi nutikas ja jõuab justkui kõikjale, kuid tema ruumilisemaks ja saladuslikumaks kirjutamisest oleks teos ainult võitnud.

Huvitavad on kehaturisti (ja autori) kehadel valikud veel selle poolest, et seitsmest kehaomanikust-sihtkohast on ainult esimene ja viimane mehed, ülejäänud aga naised. Samuti on nad enamuses üsna ühevanused – kahekümnendates –, sekka üks teismeline tüdruk, kolmekümnendates mees ja kaheksakümnendates vanamemm. Kummalisel kombel on Rauli ainsad probleemid naise kehaga kohanemisel rindade olemasolu ja pissuaari kasutamise võimalikkuse või võimatuse üle peamurdmine. Oleks eeldanud lisaks ka mingit üldisemat tunnetuslikku erinevust ehk siis tähelepanekuid, kuidas naise ja mehe keha sama hinge kontrolli all füüsiliselt erinevalt käituvad (kõndimine, liigutused) ja emotsionaalselt erinevad tunduvad. Sellest hoolimata mõjub kontrast tegelase käitumises ühelt poolt sissetungija poolt vallutatuna ja teiselt poolt õige omaniku kontrolli all olevana ääretult mõnusa ja koomilisena. Eriti tulevad siinkohal esile Liina ja Kadri tegelaskujud, keda vaadeldakse kui mingeid peaaegu et teise

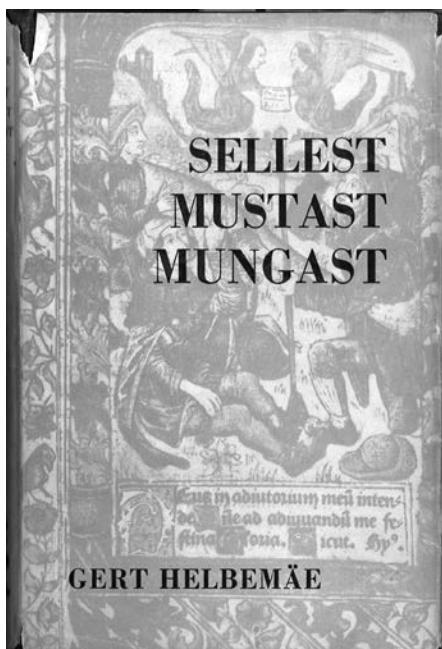
liigi – teismeliste – esindajaid, ning nendega seotud episoodid.

"Sigaret" algab loo keskelt 6. kehaga ning liigub siis tagasi algusesse ning seal kõigepealt aeglasemalt ja hiljem üha kiiremini lugu kerides lõpplahenduseni. Sellisena meenutab romaani struktuur mõrvajuurdlust – kõigepealt toimub mingi sündmus, siis hakatakse selgitama, miks ja kelle süül asjad sassis on, toimub kurjategijale lõksu seadmine ja lõpuks tõmmatakse õige kiiresti otsad kokku ning pahalane likvideeritakse. Siiski ei maksaks Randma romaani samastada Christie ja Stouti teostega, sest hoolimata põnevusest ja kergestiloetavusest on "Sigaret" pisut teistmoodi asi. Seal ei tegutse ekstsentriline detektiiv omalaadselt hubases ja turvalises õhustikus, mille poolest eelpoolmainitud autorite teosed on pea ületamatud. Samuti keskendub romaan pigem sulgi kui teda jälitava tegelase mõttekäikudele. Kuigi võitlus pole siinkohal kriminaalromaanile omaselt tasavägine ning maailma korrastav jõud (Maaema) saab antud juhul ainult vähesel määral segadust külvavast jõust (Raul) hõlpsasti jagu, võib mõningase tahtmise juures esimest siiski võrrelda Miss Marple'iga ning teist mõne kurjategijaga ning nautida nende vahelist vastasseisu. Iseasi, kas tarmukas inglise vanadaam oleks oma elu pikendamise nimel käitunud nii nagu tema mitte vähem tarmukas eesti suguõde. Seega on seos kriminaalromaanidega peamiselt teose ülesehituse ja kahe tegelase omavahelise suhte tasandil.

Romaan jookseb ilusasti ja lobedalt, kuid teksti tiheduse jaotuses on märgata mõningasi ebatasasusi või kõrvalekaldeid. Nimelt takistavad kerget ja kiiret lugemist (mida saab hõlpsasti kasutada enamiku kriminaalromaanide puhul) mitmed mõttetihedamad lõigud, millest on esimese hooga üsna raske aru saada. Sellisteks kohtadeks on loos näiteks Rauli unenäo ümberjutustus ja sellele järgnev novell "Nukkude uni". Mõlemad mainitud lõigud on iseenesest päris huvitavad, eriti just

see unenägu, mis erinevate kujundite kaudu seletab lahti Rauli kehaturistikst muutumise, kuid raskendavad teose lugemist meelelahutusena. Teiseks tihkemaks klombiks teoses on Veronika ja Andrese dialoogina esitatud nn peeglite teooria, millest on ennast veelgi raskem läbi hammustada. Kuigi ega kõik ei peagi olema puust ette ja punaseks tehtud ning võiks ka nõustuda, et just romaani võtmekohtade kallal nakitsemine eraldab teratüüpi lugejatest sõkaltüüpi lugejad. Aga... kui otsitav ese on pakitud kotti, mis on pistetud pisut suuremasse kotti, mis omakorda asetseb veelgi mahukama märsi sügavuses, siis see *matrjoškade mæng* (lk 75) tundub pisut ebavajalikuna. Siit tekibki küsimus – mis oli autori eesmärk? Kas kirjutada üks huvitav ja hästiloetav romaan, üritada meid ümbritsevat elu lahti mõtestada või ühendada need kaks poolust ühte teosesse? Esimesel juhul oleks ehk võinud ülalmainitud lõigud selgemaks kirjutada, teisel juhtumil nende hulka suurendada ja panustada vähem põnevusele ning viimasel puhul põnevuse ja mõtiskluse teosesse ühtlasemalt laiali jaotada ja neid omavahel pisut enam siduda.

Kokkuvõtteks võib öelda, et "Sigaret" on tugev debüütteos, mille autorilt ootaks innukalt lisa. Romaani puhul jääb mõningane ebaühtlus küll häirima, kuid küllap kirjutamiskogemuse suurenedes ka see viga silutud saab. Teosel on faktilisest alusest lähtuvast fantaasialennust kantud huvitav keskne idee ning selle omapärased tegelased ja üldiselt hästiloetav ja põnev teostus tekitavad kindluse, et teose autor ande ega kirjandusliku potentsiaali vähesuse pärast küll muretseda ei pea. Romaanile tervikuna võiks ette heita ehk dialoogide kohmakust, kuid ka see on ilmselt sisukama kogemustepagasi omandamisega üsna hõlpsasti korrigeeritav. Nii võibki öelda, et "Sigaret" on paljutöötava autori paljutöötav romaan, mis Randma lähiajal järgneda võivatest teostest loodetavasti toekat tuge saab.

Gert Helbemäe
"Sellest mustast mungast"
Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1957–1958

Ühe linna ja selle inimeste kroonika

Greta Tamošiunaite

Tallinn ei saa tuntuse poolest võistelda selliste iidsete Euroopa linnadega nagu London, Pariis või Rooma, aga ometi on ka Tallinnal pikk ja huvitav ajalugu, mis koos paljude linnaga seotud muistendite ning siiani püstiseisvate keskajest tornide ja müüridega on olnud inspiratsiooniallikaks nii mõnelegi kirjanikule. Nii näiteks on Tallinn oluliseks tegevuspaigaks juba Jaak Järve "Vallimäe neitsis", teoses, mida nimetatakse esimeseks eesti keeles kirjutatud romaaniks. Möödunud aegade Tallinnast pajatavate teoste seas on eestlastele aga kahtlemata tuntuim Jaan Krossi "Kolme katku vahel", mis kõneleb

"Liivimaa kroonika" autorist ja Tallinna kodanikust Balthasar Russowist. Jaan Krossi neljaosalise romaanisarja osatähtsust Eesti kultuuris ei saa kuidagi alahinnata, kuid Jaan Krossi kõrval on selle linna ajaloo vastu huvi tundnud kirjanike seast üks huvitavamaid kahtlemata pagulaskirjanik Gert Helbemäe, kelle ajaloolisest romaanist "Sellest mustast mungast" järgnevalt juttu tulebki.

Romaan "Sellest mustast mungast" ilmus esmakordselt aastatel 1957–1958 Rootsis Lundis. Kuigi käesolev tutvustus kuulub

rubriiki "Tolmunud raamat", tuleb rõõmuga märkida, et tegelikult Helbemäe romaan nii väga paksu tolmu korra all ei olegi – teost on peetud lausa kahe uustrüki vääriliseks, millest värskeim ilmus hiljuti sarjas "Eesti Lugu". Sarja on koondatud eestlaste ja Eesti ajaloo seotud ilukirjanduslikke teoseid, mille seas õige paljud on seotud sõdade ja vallutustega. Sellised ajaloolise murrangu perioodid on ilmselt oma dramaatilisuses kirjanikele palju inspiratsiooni pakkunud. Ometi pole see ainuke viis kaugete aegade kirjeldamiseks ning Gert Helbemäe teose väärtus seisnebki eelkõige selles, et suurte lahingute asemel kirjeldab ta pigem argipäeva. Ka 1520. aastad, aeg, millest Helbemäe jutustab, olid Tallinnas murrangulised, sest üha jõulisemalt hakkas levima protestantism. Päris ilma konfliktideta pole küll vist ükski suur muutus võimalik ning neid on ka teoses kirjeldatud, kuid peamiselt on seda religioosset ja maailmavaatelist muutust näidatud kui aegavõtvat protsessi. See on midagi sellist, mis tekib ja areneb loomulikult. Nii ongi romaanis peadpöörivate seikluste asemel esiplaanil hoopis peategelase mitmesugused mõtisklused – ja just siseelu, mitte kangelastegude kirjeldamine on see, mis teeb ühest raamatutegelasest elava lihast ja luust inimese.

Romaani "Sellest mustast mungast" alapealkiri on "Üks kroonika elust, surmast ja ajast ning inimestest selle sees". Just kroonikalikus laadis ongi teose tegevust püütud edasi anda. Raamatu peategelane on noor Lüübekist Tallinna saadetud dominikaani munk Hinricus, kes jutustab romaanis oma neljast Tallinnas veedetud aastast. Kuigi tegevust antakse edasi Hinricuse silme läbi, on romaani tegelik peategelane linn ise, mille olemus väljendub inimestes, kes linnas elavad ning kellega Hinricus igapäevaselt kokku puutub.

Tallinna ja tema elanike kirjeldamiseks kasutab Helbemäe võtet, mis on kirjanike seas küllaltki laialdaselt levinud. Teadaolevalt kasutas seda esimesena Charles de Montesquieu oma "Pärsia kirjades", kus peategelaseks on uude keskkonda

sattunud võõra kultuuri esindaja. Sarnaselt Montesquieu pärslastele on Lüübekist pärit Hinricusegi jaoks uues keskkonnas palju uut, harjumatu ja ebatavalist. Ja ehkki Helbemäe pole nii satiiriline kui Montesquieu, leidub temagi teoses küllaldaselt kriitikat ühiskonnas valitsevate olude üle. Nii imestab Helbemäe noore munga silme läbi näiteks selle üle, kui suur on seisuslik lõhe Tallinnas elavate sakslaste ja eestlaste vahel. Ent samas ei jää kriitikanoolte eest kõrvale ka üldinimlikud pahed nagu auahnus ja egoism, millest pole vabad isegi Dominiiklaste kloostris seinte vahel elavad mungad. Niisamuti nagu noored pärslased, paneb ka nooruke munk tähele kohalike kombeid ja reegleid, mis pikkadele traditsioonidele vaatamata talle kohati lausa naeruväärsed tunduvad.

Just tallinlaste kommete, reeglite ja muude argielu detailide kirjeldused aitavad teose tegevusse sisse elada. Kirjanik proovib tavaliselt ajaloomaigulist teost kirjutades psühholoogilise usutavuse nimel mõista selle konkreetse ajastu inimesi ja mõtteviise. Selles romaanis on aga tegelaste siseelu mõistmine lugejale lihtsamaks tehtud, sest Helbemäe on võrdlemisi mahukalt kirjeldanud kõiksugu keskaegseid uskumusi, meditsiinivõtteid ja muud sarnast. Need kirjeldused pole loo seisukohalt küll esmatähtsad ja kohati tundub, et Helbemäe muutub natuke liiga pedagoogiliseks, aga ometi on need olustikudetailid huvitavad ja aitavad kaasaegsel lugejal aimu saada sellest, millisel tasemel oli teadus, millised olid toleaeagsed tabuteemad, mida kardeti, kuidas mõisteti religiooni jms. Lühidalt öeldes – meile näidatakse, milliseid mõtlemise "tööriistu" inimesed üldse kasutada said. Nii tekib hea ettekujutus sellest, kuidas omaaegsed inimesed mõeldasid võisid ja nende käitumine ja otsused, mis erineksid tohutult tänapäeva inimese käitumisest sarnastes olukordades, ei tundugi enam nii ebaloogilised või rumalad.

Lisaks püüdele mõista ja kirjeldada 16. sajandi inimeste hingeelu on kirjaniku jaoks samavõrd tähtis ka inimesi ümbritsev keskkond. Tallinn on tõepoolest romaani üks

peategelasi, sest linna erinevad tänavad ja ehitised, peamiselt kirikud, leiavad pidevalt äramainimist. Nii teab Tallinna vanalinnas veidigi ringliikunud lugeja täpselt, kus Hinricus parajasti asub ja saab seda endale mõttes ka ette kujutada. Romaani lugedes võib ette võtta väikese ajarännu endisaegsesse Tallinna ja see pilt, mis Helbemäe kirjelduste kaudu tekib, on küllaltki täpne, sest kuigi raamatu esmatrükitist on möödunud pool sajandit, klapiivad Helbemäe ajaloolised teadmised üldjoontes tänapäevaste seisukohtadega¹. Erinevalt paljudest kirjanikest, kes armastavad ajaloolise ainesega mängida, jääb Helbemäe faktidele üsna truuks ja inspiratsiooni kirjutamiseks pakuvad talle eelkõige konkreetsed ajaloolised seigad või esemed.

Hoolimata sellest, et aega ja ruumi on romaanis kirjeldatud konkreetselt ja detailselt, pole see teos siiski vaid nii-öelda turistidele mõeldud reisijuht 1520. aastate Tallinna. Kuigi linna kohalolu on tunda pea igal romaani leheküljel, pole ükski linn mitte kunagi lihtsalt kooslus elututest majadest ja tänavatest. Ühe konkreetse linna elujõud sõltub siiski eelkõige inimestest, kes seal elavad. Inimesed mõjutavad keskkonda ja see keskkond mõjutab omakorda inimesi. Ka Hinricus, väljastpoolt tulnu, on Tallinna elanik, kes linna kasvõi minimaalselt mõjutab ja kes saab omakorda linna poolt mõjutatud.

Seega on "Sellest mustast mungast" eelkõige arenguromaan, mille tegelased alustavad teatud eluvaate ja hoiakutega, mis vaadatakse loo käigus põhjalikult ümber. Hinricus tuleb Tallinna noore ja vähekehenud meheks, kes just Tallinna inimesi vaadeldes ja nendega suheldes õpib maailma paremini tundma. Seaduskuulekas ja kristlikest tõekspidamistest esialgu järgalt kinni hoidev munk mõistab aja jooksul, et elu on kõike muud kui mustvalge ja see, mida seadused ja kristlikud dogmad ette kirjutavad, ei sobigi tegeliku eluga eriti

hästi kokku. Hinricusel tekivad kõhklused ja sisemised vastuolud, mis isiksusliku arenguga paratamatult kaasas käivad.

Need kõhklused ja vastuolud on õhus aga terves linnas, sest Helbemäe on pannud Hinricuse elama uue ja vana, katoliikliku ja protestantliku ajastu piirile. Paralleelselt munga maailmavaate muutumisega teiseneb ka Tallinn, romaani tegelik peategelane. Ja neis kahes, linnas ja mungas, võib leida nii mõndagi sarnast. Nii Tallinn kui ka Hinricus näivad kindlameelsete, muutumatute ja peaaegu ajatutena, kes ometi peavad viimaks leppima uute aegade ja uue maailmavaate saabumisega.

Kuigi Helbemäe pole kirjanikuna suutnud kahe maailmavaate vahel võtta erapooletut rolli ja pooldab äratuntavalt just protestantismi, on siiski näha, et kirjanikul on olnud tähelepanuväärne huvi keskaja vastu ning tolle ajastu eluolu oskab ta ka elavalt kirjeldada. Keeleliselt püüab teos aga sarnaneda ajalooliste kroonikatega ja kindlasti on see abiks lugejale, kes kirjeldatavas ajastusse sisse elada soovib. Kuna aga tegemist on siiski eelkõige ilukirjandusliku teosega, on selle romaani puhul oluline hoopiski miski teisel pool ajaloolisi fakte. Kas kirjanikul õnnestus tabada ühe linna ja selle inimeste loomust? Jäägu see iga lugejale enda otsustada.

---

¹ Vt Tiina Kala järelsõna 2008. aasta väljaandele.

Noori autoreid 2009

Allar Lepa (25)

on tõlgenduslik hüpotees, mis tekib siis, kui kõnesoleva teksti põhiselt ehitatakse üles tekstistrateegia subjekt, aga mitte siis, kui hüpoteesiks on väljaspool tekstistrateegiat olev empiiriline subjekt, kes võib-olla tahtis või mõtles või kavatses tahta muid asju kui need, mida tekst, suhestudes koodidega, millega ta haakub, oma mudellugejale ütleb. (Eco parafraas)

Kristjan Haljak (19):

„Poeet on ilus kui suitsiid, kui joodiku värisevad käed, nagu alasti naiste lokomotiiv väljumas oiete tunnelist. *Pealtvaatajad tarduvad, kui rong mööda sõidab* (Kafka). Kosmos Extra või kõrvitsavedelik või o o t a m a t u s, igal korduval aastal. Leek, Marlene Dietrichi plaadid... Fassbinder „Ich will doch nur, daß ihr mich liebt“. Keel on kollaaž on kypress on kypress on kypress.“

Margus Räst (26):

„Tuul puhub ikka maheda briisina peast läbi, tuues sõnumeid kaugete maade tagant. Elu veereb aga omasoodu nagu lahtipääsenud vankriratas, mis alati omale uue väljundisuuna leiab. Inimesed tulevad ja lähevad ja mõned, kes oskavad, poevad ka hinge.“

Kadri Johanson (20):

„Alati kas liiga palju või liiga vähe. Liiga halb või liiga hea. Liiga must või liiga valge. Äärmuslik. Ülemäära äärmuslik. Ja rahul pole peaaegu mitte kunagi. A mine sa tea...“

Eia Uus (24):

„New Yorgis oli nii mürarikas, et täisvõimsusel mängivat kõrvaklapimuusikat ei kuulnud. See ajas päriselt nutma. Ja inimesi oli nii palju, et sajakordselt piinlik oli haledalt üles vaadata. Elu on ära hellitanud. Taustamuusikat on vaja, kasvõi ainult pea sisse. Manfred Mann, „Blinded by the Light“.“

Ott Kagovere (25)

on EHI filosoofiamagistrant, kes kirjutab vahel mingeid tekste või luuletusi. Ta tahaks kirjutada sellises vormis, et sisu võtab imeliku kuju.

Siim Kera (20):

„Ebatervislikud kinnisideed hoiavad mind terve-na. Kõik punapäised neid võivad mind guugeldada ja mulle kirju saata.“

Linda-Mari Väli (21):

"Olen töötü ja võrdlemisi harimatu, aga õpin kitarri mängima, et saaksin tulevikus tänavamuusikuna leiba teenida. Muidu üritan enamikest ambitsioonidest vabaneda, aga väikestviisi kirjanikuks tahaks küll saada ja selle "meie" ühiskonna ning maailma kohta nii palju arvamust avaldada, kui vähegi annet ja tarkust on."

Margit Sirenzky (19)

on pärit Põhja-Eestist. Kolm gümnaasiumiaastat veetis Tartus ja ajakirja ilmumise hetkel viibib arvatavasti Nitrast. Lugemisest: Unt, Vahing, Coupland. Kirjutamisest: väljendusvahend, kuid mitte ainus.

Norman Kuusik (20):

"David Michael Bunting ja teised nihilistid kirjeldavad maailma ilusas, kuid tähendusetus kontekstis. Lugedes soovitan: säilita distants. Aga ühtlasi meenutan: ära kunagi unusta küsimast, miks."

Ingrid Kivitar (26):

"Väiksena sõin briketti ja käisin öösiti taevalaotusest tähti kokku lugemas – see oli ääretult ebatervislik. Nüüd toitun pannkookidest, kõnnin tänaval vastu poste ning lõõn ennast igale poole ära. Seega, midagi pole muutunud. Lemmikraamatud on ka ikka need samad, mis juba 7 aasta eest."

Tõnis Parksepp (22)

"Nüüd ei ole ma teie silmis enam see kangelane, kellena ma varem püüdsin näida, vaid lihtsalt ilge inimene, *chenapan*." (Dostojevski)

Kairi Jets (26):

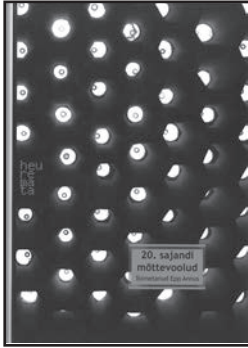
"Minus on jaapani keelt ja muusikat, animet ja ilukirjandust, arvustusi ja tõlkeid."

Liis Pallon (26)

on hea tüdruk, kes ei räägi võõraste onudega ega paita tänavakasse. Toitub peamiselt õhust ja armastusest, palgapäeval sigarettidest, kohvist ja veinist. Lisaks mõtlemisele ükskõiksest ja printsidest valgetel hobustel üritab aru saada noorkirjanikest ja -kirjandusest, mõista liikuma panevat (või parem oleks öelda kirjutama panevat) jõudu nende/selle taga. Hommikul roosat mannaahtu süües mõistis, et lootust on.

Greta Tamošiunaite (23)

istub märkamatuks jäämise sooviga vaikselt tagumises reas, kannab rohelist kampsunit ja mõtleb sellest, kuidas olla korraga mitmes ajas ja kohas.

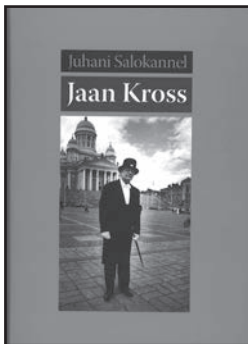
"20. sajandi mõttevoolud"

Ülevaatlük ja mahukas sissejuhatus modernsuse filosoofiasse. Kokku on siin artikleid 36 filosoofist või kultuuriteoreetikust, kes on mõjutanud nüüdisaegset mõtlemist. Elufilosoofiast postkolonialismini, Schopenhauerist ja Nietzsche Saidi ja Spivakini välja. Üsna vaimustav raamat oma ulatuse, suhtelise ühtluse ja süstemaatilisuse poolest. Head artiklid Freudist, Marxist ja marxismist (just nimelt x-iga!), Barthes'ist, Foucault'ist – aga sarnaseid tugevaid tekste on nende kaante vahel veel lademetes. Nagu esile toodud varemgi, on see ühtlasi hea ülevaade sellest, milliseid mõtlejaid praegused nooremad eesti intellektuaalid hindavad ja mida neist arvavad. Seega kaardistab raamat ka tänase eesti mõtte voolamist. Artiklid on kirjutanud Neeme Lopp, Alvar Loog, Jaanus Adamson, Andrus Tool ja paljud teised, toimetaja on Epp Annus. Kokkuvõttes on välja kukkunud väga tänuväärne teos, rohkem kui 1000-leheküljeline tellis iga kultuuriteoreetiliselt kulgeva (ja eelkõige kulgema hakkava) inimese vundamenti.

Paavo Piik "Kokkuplahvatus"

Kas Paavo Piik võib tähendada 21. sajandi eesti kirjanduse esimesele kümnendile midagi sellist, nagu Hando Runnel tähendas eelmise sajandi kuuekümnendatele? Või nagu Juhan Viiding seitsmekümnendatele? Ärge mõistke valesti – selleks ei pea Paavo kirjutama nagu Viiding või olema patriootlik nagu Runnel. Aga luges Paavo kolmandat kogu, on tekkinud mõte, et nüüdisaeg salvestub tema teoste kaante vahele rohkem kui mõne teise puhul. Tema vaikselt tiksuv keel, vaikselt hiilivad kujundid, paatost ning tõekuulutust vältivad read. Tema blogilik pinna-pealsus, mille argisus on ometi nii kõnekas ja haarab paljusid. Vähe on praegusi luuletajaid, kelle emotsionaalsus oleks nii ettevaatlik, endasse sulgunud, veidike krüptiline – enda mina ümber kokku plahvatav.

Juhani Salokannel "Jaan Kross"

Soomlasest eesti kirjanduse uurija Juhani Salokannel on lähenenud Jaan Krossile nagu heale sõbrale (mis tegelikultki paika pidas). See on väga inimlik ja soe biograafia, ja suunav ning õpetlik eriti nende jaoks, kes Krossi kõiki raamatuid kas lugenud või neid täielikult mõistnud pole. "Keisri hullu", "Wikmani poiste", "Paigallennu" autorit kujutab Salokannel mitmete intervjuude ja lähedastelt saadud kommentaaride abil, keskseks omaduseks joonistub välja haridustahe ("Sivistystahto" oli biograafia soomekeelne pealkiri), mida Salokannel Krossi kaudu laiendab eesti rahvale. Raamat, mida kindlasti tuleb lugeda, et seejärel Krossi lugeda.

Sisukord / nr 20

Luule

Allar Lepa: 2

Kristjan Haljak: 18

Kadri Johanson: 24

Margus Räst: 26

Siim Kera: 30

Proosa

Margit Sirenzky: 38

Norman Kuusik: 42

Ott Kagovere: 44

Eia Uus: 49

Linda-Mari Väli: 59

Kairi Kruusi intervjuu Siim Nurklikuga: 69

Arvustused

Ingrid Kivitar Antud üks kord elada...: 77

Liis Pallon Noore (ulme)kirjaniku portree: 81

Tõnis Parksepp Dekonstrueeritud kaheksakand: 84

Kairi Jets Kehaturisti odüsseia: 88

Greta Tamošiunaite Ühe linna ja selle inimeste kroonika: 91

Telli Rõhk koju!

Aastatellimus ainult 140.-

www.va.ee

Järgmises numbris:

Andra Teede

Berit Kaschan

Mikk Pärnits

Ingel Ündusk

roheline trüki

Trükitud FSC-sertifikaadiga paberile looduslike tootjainvidega. ©Ecoprint

9 771736 295206